

Mokslo Lietuva

KULTŪRŲ DIALOGAS IR DIALOGO KULTŪRA

Į ŽMONES PER GIESMĘ IR DAINĄ

■ 7, 12 p.

■ 2–3 p.

■ 10–11 p. Likimo ir kūrybinės minties priešpriešos ■ 14–15 p. Juozo Jurginio mokykla – ar tokia buvo?

Nr. 8(430)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Skaitytojų pasiūlymai

Dėl Jūsų ir mūsų ateities

Š

Valerija VAITKEVIČIŪTĖ

is redakcijos kreipimasis paskatino mane paprašyti Lietuvos radiją, kad rytais, apžvelgiant spaudą, bent trumpai būtų paminėti laikraštyje *Mokslo Lietuva* spausdinami straipsniai. Vienu šūviu būtų nušauti du zuikiai: pirma, visuomenė sužinotų kultūros, istorijos, meno ir kitas naujienas; antra, būtų tikrai pelnyta reklama labai įdomiam laikraščiui *Mokslo Lietuva*, kuriame daug turiningų straipsnių. Čia paminėsiu tik vieną – dr. Algimanto Nako *Pasitinkant inžinieriaus Stanislovo Kerbedžio jubiliejų* (1810 03 03–1899 04 19). Straipsnis labai išsamus. Tiek žinių apie pasaulinio garso inžinierių, kiek pateikia autorius, nėra nė vienoje mūsų enciklopedijoje (jų keturios). Kaip rašoma straipsnyje, kilęs iš Lietuvos, mokėsis Vilniaus universitete, po to S. Kerbedis iš karto įstojo į Peterburgo susisiekimo kelių inžinierių korpuso instituto trečiąjį kursą. 1830 m. jis studijų praktiką atliko Lietuvoje – dirbo prie Ventos reguliavimo darbų, kurie dėl didelės statybų kainos nutrūko. Šito mūsų enciklopedijos ir *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, 2006, t. IX, nemini.

Pirmas, bet ne paskutinis jam pelnęs šlovę darbas – pirmasis tiltas per Nevą Peterburge. Dabar jis vadinamas leitenanto Šmidto (Шмидт, 1867–1906) tiltu. Piotras Piotrovičius Šmidtas – Juodosios jūros laivyno atsargos leitenantas. Vadovavo Sevastopolio sukilimui 1905 m. Sušaudytas. – *Большой энциклопедический словарь*, 1997 (toliau БЭС), p. 1376. Tiltas netoli Peterburgo universiteto. 1953–1956 m. buvau Leningrado universiteto Fonetikos katedros aspirantė. Senosios profesūros atstovai man sakydavo: „Этот мост строил литовец“. Deja, minėtame žodyne БЭС, p. 520, rašoma: „Кербедз Стан. Валер. (1810–1899), инженер, ч. – к. (член корреспондент – V. V.), поч. ч. (почётный член – V. V.) Петсрб. АН. По прохождению поляк“. Iš straipsnio matyti, kad S. Kerbedžiui tinka apibūdinimas *Gente lituanus, natione polonus* (kilme lietuvis, tautybe lenkas). Kas dėl to kaltas, straipsnyje atsakytą išsamiai.

* Dėl S. Kerbedžio gyvenamosios vietos Lietuvoje šaltiniai nevieningi: *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, 1968, t. II, p. 124, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, 1986, t. II, p. 295 ir *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, 1979, t. V, p. 449 nurodo gimimo vietą – Naudvarįje (Panevėžio r.), o *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, 2006, t. IX, p. 753 – Naudvaris (Naujamiesčio vlsč.), o *Mokslo Lietuvoje* šiame straipsnyje nurodyta vieta Panevėžio r. Naujamiesčio seniūnija, kur prie Labos upelio yra buvusi dvaro sodyba. Upe-liukas, matyt, mažas, net jo nėra leidinyje *Lietuvos TSR upių ir ežerų vardynas*, 1963. VLE, 2006, t. IX, p. 754 dar teigiama, kad S. Kerbedis „Šelpė Lietuvos menininkus. XIX a. pab. Riebinių dvare įkūrė lietuvių menininkų kūrybos namus.“ Bet tų Riebinių nepavyko rasti nė viename šaltinyje.

VPU Biosistematikos tyrimų grupė: energinga, perspektyvi, turinti tarptautinį pripažinimą ir galinti padaryti proveržį moksle. Nuotraukoje (iš kairės į dešinę): prof. dr. Virginijus Sruoga, prof. habil. dr. Jonas Rimantas Stonis, doc. dr. Arūnas Diškus, prof. dr. Remigijus Noreika, doktorantė Asta Navickaitė, doktorantė Brigita Paulavičiūtė, mokslo projektų vykdytoja Agnė Šimkevičiūtė, mokslo projektų vykdytojas lab. Andrius Remeikis

Kodėl taksonominiai biologinės įvairovės tyrimai svarbūs Lietuvai?

Prof. habil. dr. Jonas Rimantas STONIS

Artimiausiu metu *Mokslo Lietuvoje* žadame publikuoti straipsnių apie Vilniaus pedagoginio universiteto biosistematikų mokslines tiriamąsias ekspedicijas egzotiniuose kraštuose – Amazonės baseine ir Andų kalnuose. Iš viso VPU biosistematikai dalyvavo 36 tolimosiose ekspedicijose – buvo atrasta ir aprašyta šimtai mokslui naujų organizmų rūšių, paskelbtos 6 monografijos (Lietuvoje, Nyderlanduose, Didžiojoje Britanijoje ir JAV). Tačiau šiame straipsnyje – apie tai, kodėl biosistematikai klajoja po pasaulį ir kodėl svarbu atrasti bei ištirti iki šiol nežinomą tolimų kraštų biologinę įvairovę.

Reikia proveržio moksle

Seniai praėjo tie laikai, kai zoologijos ir botanikos disciplinų straipsniai arba disertacijos skirdavosi tik tyrimų regionu, pavyzdžiui, kaip gyvena koks nors organizmas Lietuvos sąly-

gomis. Net būdami aistringiausi Lietuvos patriotai, suvokiame, kad šiuolaikiniam mokslui nepakanka tik užsienyje atliktų tyrimų pakartojimo „Lietuvos sąlygomis“. Šalies mokslui reikia proveržio.

Tyrėjai lenktyniauja su laiku

Pastaraisiais metais (ypač dėl klimato kaitos pavojaus ir didėjančio žmogaus poveikio gamtai) užsienio tyrinėtojai aktyviau suskato inventorizuoti Žemės biomas. Tik nedidelė dalis Žemės biologinės įvairovės (paskutiniaisiais paskaičiavimais – 12–14,5 proc.) jau žinoma ir aprašyta. Taigi biosistematikų laukia svarbus ir sunkus uždavinys, tačiau tyrėjai lenktyniauja su laiku. Dauguma organizmų rūšių, kurios svarbios mokslo, ekosistemų funkcionavimo ar praktiniu požiūriu, gali išnykti dar iki to, kol bus atrastos. Tarp biosistematikų dabar populiaru sakyti, kad „naujos rūšys – biologinės įvairovės auksas“. Neveltui beta- ir gama-taksonominiai darbai publikuojami tarptautiniuose mokslo žurnaluose.

Kuo matuojamas biosistematikos centrų reikšmingumas?

Kalbant apie mokslines taksonomines publikacijas, reikėtų paminėti du svarbiausius dalykus, apie kuriuos dar ne visi žino. Taksonominių publikacijų „momentinis“ cituojamumo indeksas niekada ne-

būna (ir negali būti) labai aukštas. Tačiau, skirtingai nuo daugelio kitų mokslo šakų, taksonominės publikacijos, kuriose aprašomos naujos faunos, turi neribotą išliekamąją vertę (mokslinio aktualumo amžių). Tai reglamentuoja Tarptautinis zoologinės nomenklatūros kodeksas (TZNK). Norint įvertinti paskelbtų darbų poveikį pasaulio mokslui, reikia suskaičiuoti, kiek kartų vienas ar kitas darbas buvo pacituotas ne per pastaruosius 5–10 metų, o apžvelgti kur kas didesnę laikotarpį. Taksonominės publikacijos cituojamos ir tada, kai sparčiai besivystančių, pavyzdžiui, su technologijomis susijusių mokslų publikacijos gali būti praradusios aktualumą ir pamirštos. Beje, vertinant mokslo pasiekimus ne viską lemia vien publikacijos. Igyvendinus mokslinius projektus naujai atrastų mokslui nežinomų taksonų tipinės serijos (sudarytos iš etaloninių egzempliorių) deponuojamos mokslo institucijose. Todėl Lietuvos mokslininkai, deponuodami tipines serijas Lietuvos mokslo institucijose, didina šalies mokslo centrų tarptautinį prestižą. Žinoma, kad naujai aprašytų organizmų tipinės serijos turi neįkainojamą mokslinę vertę. Daugeliu atveju biosistematikos centrų reikšmingumas ir tarptautinis patrauklumas matuojamas ne pastatų dydžiu ar įrangos modernumu, o deponuotų tipinių serijų kiekiu.

■ Nukelta | 6 p.

MISIJA

Eiti į žmones per giesmę ir dainą

Lietuvos mokslų akademijos chorui – 40

Lietuvos mokslų akademijos choras mini savo įkūrimo keturiasdešimtmetį. Ta proga numatyta nemažai reikšmingų renginių. Balandžio 11 d. choras giedojo Šv. Liudviko mišiose Lietuvos kariuomenės ordinariato pagrindinėje Šv. Ignoto bažnyčioje Vilniuje. Kartu su choru šv. Mišiose giedojo solistė Irena Milkevičiūtė. Šventą Mišių valandą ir po Mišių prisiminti choro kūrėjai, gyvi ir mirusieji choro vadovai, dainininkai, rėmėjai ir geradariai. Didelis renginys, kuriuo bus iškilmingai paminėtas choro 40-metis vyks birželio mėnesį Lietuvos mokslų akademijos salėje, prie choro turėtų prisijungti solistai Irena Milkevičiūtė ir Vytautas Juozapaitis.

Pokalbyje su Lietuvos MA choro tarybos pirmininku, Kario-Partizano Antano Kraujelio atminimo įamžinimo labdaros ir paramos fondo direktoriumi, respublikinių dainų švenčių dalyviu nuo 1965 metų Viliumi MASLAUSKU aptariame ne vien chorinės muzikos reikalus – gilinamės ir į labai svarbią šio kolektyvo visuomeninę ir kultūrinę veiklą.

Reikšmingiausių įvykių dalyvis

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis pone Viliau, ištarus Lietuvos mokslų akademijos choras, ką dar labai svarbaus reikėtų pasakyti?

Vilius Maslauskas. Jeigu mintyje turime šią dieną, kovo 20-ąją, kai kalbamės, esame labai iškilų renginių liudininkai. Vykstame į Uteną, kur Kristus į dangų žengimo bažnyčioje bus aukojamos šv. Mišios už prieš 45-erius metus žuvusio paskutinio ginklo nepadėjusio Lietuvos partizano Antano Kraujelio (1928–1965) atminimą. A. Kraujelio paminėjimo renginiai iš rajoninių jau įgavo respublikinį mastą. Šiandien renginyje Utenoje ir Papiškių kaime, kur žuvo partizanas A. Kraujelis, dalyvaus krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė, atvyks daug garbingų svečių, o mūsų choras kartu su Karo akademijos kariūnų choru bus vieni iš renginio dalyvių.

Į šios dienos renginį važiuoja Gamtos tyrimų centro Ekologijos instituto vyriausioji mokslo darbuotoja habil dr. Janina Šyvokienė, paskutinio Lietuvos partizano Antano Kraujelio sesuo, kuri yra mūsų choro narė. Utenos krašto muziejuje šiemet ji vedė istorijos pamokas apie A. Kraujelį Utenos mokyklų mokiniams. Susirinko labai daug mokinių, jiems buvo įdomu. Manau, jos pamokose pasėti pareigos, Tėvynės meilės grūdai išdygs.

Lietuvos mokslų akademijos choras, paskutinio Lietuvos partizano Antano Kraujelio žmona Janina Snukiškytė-Mikolaitienė, Molėtų rajono vicemerė Rita Andreikienė ir krašto apsaugos viceministras Vytautas Umbrasas Molėtų Šv. apaštalu Petro ir Povilo bažnyčioje po šv. Mišių, skirtų A. Kraujelio žūties 45-osioms metinėms

ML. Kiek žinau, chorui tenka dalyvauti daugybėje panašaus pobūdžio renginių, tad šio kolektyvo vardas pirmiausia asocijuojasi su visuomeniškai labai prasmingais renginiais.

V. M. Bene pirmasis ypatingos reikšmės įvykis, kurį galima prisiminti – 1991 m. sausio 13-osios žudynių aukų pagerbimas Vilniaus sporto rūmuose. Vilniaus Nekaltojo Prsidėjimo parapijos klebono kunigo Algimanto Keinos aukojamos šv. Mišiose giedoti turėjo kitas choras, bet dėl man nežinomų priežasčių negalėjo. Apie tai sužinojome porą valandų prieš šv. Mišias. Lietuvos MA choras atėjo – visi jautėme pareigą dalyvauti.

Teko dalyvauti daugelyje Sąjūdžio, taip pat ir Sąjūdžio 20-mečiui skirtų renginių Lietuvos mokslų akademijos salėje ir LR Seime. Minint Lietuvos nepriklausomos valstybės 20-mečių Europos Parlamento rūmuose Bruselyje, atidarant parodą *Kelias į laisvę* mūsų chorui taip pat buvo patikėta garbė atstovauti Lietuvai.

ML. Nepaminėjote Sąjūdžio 20-mečio metais surengtos išvykos į Rygą, kur Lietuvos MA choras dalyvavo Latvijos lietuvių bendruomenės atkūrimo 20-mečio minėjime, giedojo Latvijos mokslų akademijos salėje kartu su Latvijos MA choru. Apie tai priminiau, nes tame renginyje taip pat teko dalyvauti.

V. M. Panašių renginių galima minėti dar ne vieną. Ne mažesnę reikšmę

turi ir išvykos į Lietuvos rajonus, miestelius, kur šiuo metu ypač juntamas nepopsinės kultūros badas. Už tai, kad galime į tas vietas nuvažiuoti, dėkome Cingų fondui ir jo pirmininkui Jonui Endriukaičiui. Fondas remia mūsų išvykas, apmoka išlaidas už autobuso nuomą. Ypač reikšmingomis pavadinčiau mūsų išvykas į Pietryčių Lietuvą – Šalčininkų ir Vilniaus rajonus, dalį Varėnos rajono vietovių, kur tautinė padėtis pakankamai sudėtinga. Ne tiek jau daug klasikinės muzikos kolektyvų jaučia pareigą nuvykti į tas vietas.

Kuriam socialiniam ir etniniam prieauklį

ML. Kas sudaro choro branduolį? Kas tie atkakliausieji choristai? Juk neretai po tris vakarus kas savaitę tenka repetuoti, o to laiko niekas per daug neturi. Kokią jie jaučia motyvaciją atitrūkti nuo šeimos ir kitų reikalų, aukotis bendram labui?

V. M. Apie motyvaciją, kas žmones sutelkia, nėra paprasta kalbėti. Lygiai kaip nelengva apibūdinti partizano Antano Kraujelio motyvaciją 17 metų nepadėti ginklo, kai jokios prosvaitės, kad Lietuva gali būti laisva, lyg ir nebebuvo. Mokydamasis Alantos progimnazijoje išitraukė į laisvės kovą, buvo partizanų ryšininkas. Nuo 1948 iki 1965 metų Antanas Kraujelis reikėsi kaip Lietuvos partizanas, gynė žmones nuo partinių vadovų ir kolūkių pirmininkų savivalės. Iš pradžių vadovavo keturiems penkiems vyrams, bet nuo 1954 metų liko kovoti vienas. Matė savo, kaip vienišo partizano, kovos beviltiškumą, bet ginklo nepadėjo veikiausiai suvokdamas, kad ta kova turi daug gilesnę prasmę. Šiandien mums lengviau įvertinti tos kovos didžią prasmę, simbolinę reikšmę, bet kokią motyvaciją A. Kraujelis jautė, kai 11 metų kovojo vienas? Yra apie ką pagalvoti.

Manau, kad mūsų choro nariai suvokia savo veiklos svarbą, kuria socialinę ir etninę aplinką, kuri gal ne mažiau reikalinga už ekonominę prieauklį. Skirtumas tas, kad apie ekonomiką kalbame kasdien, o apie socialinį ir etninį prieauklį dar tik pradėdami kalbėti. Nemanau, kad norėtume gyventi visuomenėje, kuri turtinga, soti, bet

nesaugi ir dvasiškai skurdi. Žmonėms labai reikia ramios, saugios, užtikrintos socialinės aplinkos. Savo veiklą jaučiamės tą patikimą socialinę aplinką bent kažkiek kuriantys.

Kitas dalykas – klimatas choro viduje. Jo nariai mieli inteligentiški žmonės. Prieš 40 metų choras kūrėsi kaip Vilniaus miesto projektuotojų choras, šiek tiek pasiblaškę. Jo branduolį sudarė Vilniaus universiteto dainų ir šokių ansamblio choro veteranai. Studentų ansamblis visada turi būti jaunas, tad choro veteranai, kurie

Prie partizano-kovotojo Antano Kraujelio paminklo Papiškiuose – LR krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė, A. Kraujelio sesuo Janina Šyvokienė, žmona Janina Snukiškytė-Mikolaitienė ir kiti minėjimo dalyviai

pagal amžių ne visai tiko dainuoti su studentais, ėmė kurti savo chorą. Galop kolektyvas prisiglaudė prie Mokslų akademijos. Oficialiai Lietuvos MA choras buvo įkurtas 1969 m. gegužę, kai buvo pasirašytas įsakymas priimti Vytautą Četkauską (1921–2000) vadovauti chorui.

Vienareikšmiškai būtų sunku apibūdinti choro narių motyvaciją, nes yra daug motyvų, kodėl vaikštome į repeticijas, vėlakai grįžtame į namus. Šiuo metu nė vienas choro vadovas negauna atlyginimo, dirba kaip visuomenininkai – kokia jų motyvacija? Manau, kyla iš kitokio negu matome kasdien, kultūros suvokimo.

Prisidengiama sunkmečiu

ML. Supratau, kad valstybei ar Vilniaus miesto savivaldybei esate nelabai reikalingi, nes neremiami, nors atliekate labai svarbų ir reikalingą darbą?

V. M. Prisdengiant sunkmečiu, matyt, į paviršių veržiasi kitokio kultūros suvokimo putos. Latvių ir estų pavyzdžiu siekiame, kad pripažinto meninio lygio kolektyvai iš savivaldybių gautų atlyginimus savo meno vadovams. Kad tai būtų įteisinta nuostata: yra švietimo sistema ir yra neformalaus ugdymo sistema, jos abi labai svarbios. Matyt, teks taisyti Savivaldos, Kultūros centrų, Dainų švenčių įstatymus, kad jie labiau sietųsi vieni su kitais. Ypač Vilniuje svarbu, kad miesto savivaldybė išpareigotų palaikyti ir remti bent geriausius meno kolektyvus.

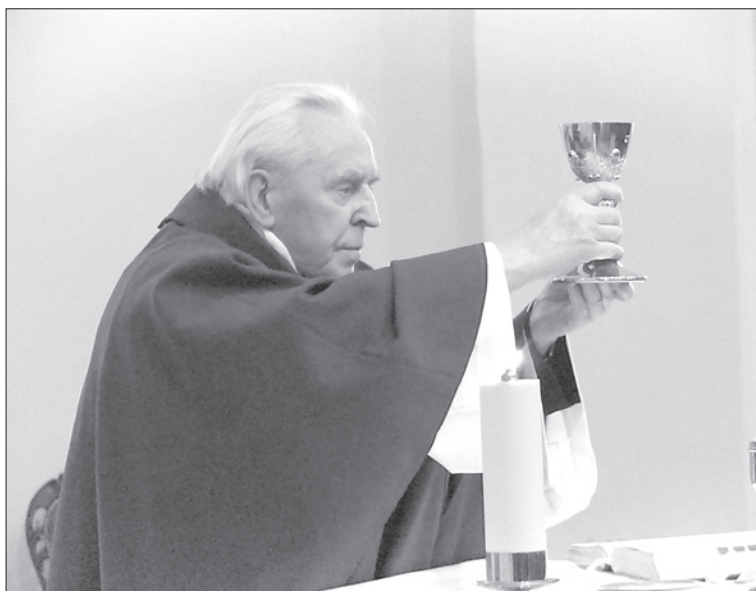
ML. Kaip išsėina, kad Vilniuje, 2009 m. Europos kultūros sostinė, vis minime ne iš gerios pusės? Kiti miestai ir rajonai skundžiasi, kad sostinei tenka visa grietinėlė, o jiems – išrūgos, didžiausios lėšos skiriamos Vilniaus miesto reprezentacijai „veidui“ formuoti. Dabar štai sakote, kad meno kolektyvams, saviveiklai, taigi kultūros reikmėms lėšų sostinėje ne tik kad nepakanka, bet nėra iš ko net pripažintų chorų vadovams už jų darbą mokėti. Apie kokį sostinės reprezentatyvumą kalbame?

V. M. Ši problema sostinėje ypač aštri, nes rajonuose meno kolektyvų vadovai atlyginimus gauna. Galiu sutikti, kad Vilniuje sutelkta labai daug meno kolektyvų, bet tai juk sostinė.

Latviai ir estai seniai tuos reikalus išsprendė. Meno kolektyvams, kurie per mėnesį koncertuoja ne mažiau kaip

Lietuvos mokslų akademijos choro Tarybos pirmininkas Vilius Maslauskas

Monsinjas Alfonsas Svarinskas aukoja šv. Mišias partizano-kovotojo Antano Kraujelio žūties 45-osioms metinėms Utenoje Kristaus į dangų žengimo bažnyčioje

turinčius nustatytas kategorijas meno kolektyvus. Lietuvos MA choras per metus koncertuoja vidutiniškai apie 40 kartų.

ML. Išėitų, kad vidutiniškai beveik kas savaitę?

V. M. Skaičiuojame kitaip: per vieną išvyką paprastai koncertuojame 2–3 kartus. Taip deriname tvarkaraštį, kad per dieną galėtume apvažiuoti kelias vietas, sudalyvauti kurios nors bažnyčios šv. Mišiose ir kokiam nors viešame renginyje.

Latviai ir estai vėl viena koja priekyje

ML. Kaip susiklostė, kad latviai ir estai daug anksčiau spėjo sutvarkyti mūsų aptariamus reikalus, o Lietuvoje viskas palikta rūpintis patiems meno kolektyvams?

V. M. Matyt, būta kito požiūrio į socialinę etinę kultūros kuriamą pridėtinę vertę. Lietuvoje labai fetišizuota laisvoji rinka ir ekonomikos svarba. Ar daug visuomenė žino, kokius meno, sporto kolektyvus remia kokių oligarchai? Girdime, kad Vladimiras Romanovas remia futbolininkus ir Kauno Žalgirio krepšininkus, paremia rusų bendruomenei koncertuojančius artistus. Kai klestėjo nekilnojamojo turto, statybos bendrovės, negirdėjome, kad jos būtų tapusios meno kolektyvų mecenatėmis, tenkindavosi vienkartinėmis pašalponėmis. 2009 m. Vilnius buvo Europos kultūros sostinė, bet labiau išgarsėjo kaip skandalinga lėšų švaistytoja.

Sunku pasakyti, kaip ateityje bus išlaikomi aukštųjų mokyklų chorai, ansambliai, orkestrai. Jaunimas į juos ateina turėdamas muzikinį pasirengimą, yra labai stiprių meno kolektyvų, tik baiminuosi, kad per visas tas reformas ir jiems gali būti striuka. Šiuos klausimus būtina spręsti neatidėliojant – latviai ir estai seniai išsprendė. Vilniaus miesto meno kolektyvų vadovus išlaikyti ne kažin kokių pinigų ir reikėtų, o kolektyvai išliktų. Reikia Vyriausybės narių suvokimo ir valstybinės programos, bet nematau, kad toks požiūris būtų. Pas buvusį kultūros ministrą aiškinomės susidariusią padėtį, paklausėme: „Ministre, ne jau su mumis baigsis paskutinės dainų šventės Lietuvoje?“ – „Matyt, baigsis“. Jeigu ministras šitai atsako, vadinasi, menkas supratimas, kaip reikia formuoti kultūros politiką valstybėje.

ML. Prabilote apie dainų šventes. 2003 m. UNESCO Estijos, Latvijos ir Lietuvos dainų ir šokių švenčių tradiciją įtraukė į Nematerialiojo žmonių kultūros paveldo reprezentatyvųjų sąrašą. Vadinasi, šios valstybės lyg ir įsipareigojo tą visos žmonijos kultūrai reikšmingą paveldą saugoti.

V. M. Esame įsipareigoję prieš UNESCO ir pasaulį. Nežinau, ar mūsų pastangos paveikti LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetą arba Lietuvos liaudies kultūros centrą pakankamos. Atrodo, padėties rimtumą suvokia Centro direktorius Saulius Liausa, bet iš Vilniaus miesto savivaldybės to supratimo neįėjusiame, nebent vienas kitas miesto Tarybos narys mus palaiko. Galiu suprasti, kodėl taip yra: praskolintas metinis miesto biudžetas, savivaldybei tenka visas jėgas telkti, kad būtų surinktos lėšos ir padengtos skolos. Tačiau net ir šiomis sąlygomis be kultūros strategijos neišsiversime. Kad bent chorų vadovams galėtume pasakyti: šiemet kentėjime, gal kitąmet reikalai pajudės.

Kultūros ir tautų suartėjimo politika

ML. Labai reikšmingą vietą Lietuvos MA choro biografijoje užima veikla Pietryčių Lietuvoje, vadinamojoje Vilniuje. Štai apie šią veiklą smulkiau ir norėtumėte išgirsti.

V. M. Jeigu ne Čingų fondas ir jo vadovo Jono Endriukaičio pastangos, ir tos mūsų veiklos nebūtų, neturėtume lėšų chorui nuvykti į numatytas koncertų vietas. Lietuvos MA apie autobusą galėtų nebent svajoti, mokslo institutai pertvarkomi ir mokslo centrus arba jau tapo universitetiniais institutais, tad jiems ne chorai galvoje. Miesto savivaldybei nelabai įdomu, į kokias Vilnijos vietas važiuojame koncertuoti ar dalyvaujame kituose renginiuose. Tuo labiau mūsų choro transportu neparems Šalčininkų ar Vilniaus rajonų savivaldybės, kuriose vyrauja visai kitos nuotaikos ir nuostatos.

ML. Juk ne su karo kirviu choras važiuoja į tuos rajonus.

V. M. Važiuojame koncertuoti, dalyvauti šv. Mišiose tų rajonų bažnyčiose. Vykdomė tautų suartėjimo ir sutikimo kultūrinę politiką. Atvažiuojame į Karkažiškes, Pabrąde, Dieveniškės, Turgelius, stengiamės giedoti dvejose Mišiose – lenkiškose ir lietuviškose. Kad nebūtų atskirties. Ir vieni, ir kiti mus maloniai sutinka, priima, nes atvykstame ne politikuoti, bet kaip žmonės pas žmones. Giedame nuoširdžiai – tą jaučia net ir skirtingų įsitikinimų ar nuostatų gyventojai. Jie dėkoja, kad pagerbėme jų bažnytelę, atvykome į bažnytkaimį, kur retai koks meno kolektyvas užsuka. Lietuviškai ir lenkiškai padėkoja.

ML. Choro repertuare turite lenkiškų giesmių?

V. M. Lenkų Mišiose vieną kitą kūrinių pagiedame lenkiškai ir lietuviškai. Nesistengiame būtinai prime-

tinėti lietuvių kalbos, nesistengiame aštrinti tautinių klausimų. Priešingai – stengiamės bet kokią konfrontaciją slopinti.

Pamenu, nuvažiuojame į Norviliškių parapiją, 12 km nuo Dieveniškių pasienyje su Baltarusija. Tai pats Dieveniškių „apendikso“ užkampis Šalčininkų rajone. Į pamaldas Norviliškių Švč. Mergelės Marijos, Gailestingumo Motinos, bažnyčioje susirinko lenkės močiutės. Tada giedojome vien lietuviškai ir kelias lotyniškas giesmes. Po pamaldų močiutės čiupinėjo mūsų chorisčių koncertinius drabužius, glostė, džiaugėsi ir klausinėjo kunigo: „Prabosčiau, kokius čia žmones mums atvežei?“ Močiutės pirmą kartą išgirdo profesionalų giedojimą savo bažnyčioje, pajuto – Dievui ir joms giedama. Toksėjimas į žmones – geriausias jositaikymo būdas, kurio neatstos jokios agitacijos ar savo tiesų dėstyimas.

Į gera atsakoma geru

ML. Kokios patirties įgijote bendraudami su Vilnijos krašto lenkais ar laikančiais save lenkais?

V. M. Priešiškumo pasitaiko, bet tas priešiškumas ne žmonėse, kuriems giedame ar dainuojame. Jiems priešiškumą kala į galvas tie, kurie iš to daro sau politinę karjerą. O žmonės visur vienodi – į gera atsako geru.

Per Kalėdas paprastai giedame Dieveniškių bažnyčioje, nuvažiuojame ir prie pasienio užkardeje žuvusio krašto apsaugos savanorio šaulio Gintaro Žagunio (1957–1991) paminklo. Tai pirmas Nepriklausomos Lietuvos savanoris, žuvęs tarnybos vietoje. Sugiedame Lietuvos himną, *Lietuva brangi*, uždegame žvakutę. Susirenka Krakūnų kaimo žmonės, kai pamato atvažiuojantį chorą, nes jau tapo tradicija pagerbti Gintaro Žagunio atminimą. Kartą niekas iš choristų neturėjo degtukų. Viena moteriškė siunčia savo anūkėlę degtukų. Toji atbėga su degančia žvakele – pastato. Moteriškė sako: „Mano močiutė dar mokėjo lietuviškai, o mano anūkė jau moka lietuviškai“.

Turime suprasti, kad visas šis kraštas labai nukentėjo: geriausi protai, visa inteligentija buvo priversta emigruoti į Lenkiją. Susidarė tam tikras kultūrinis vakuumas, pasilikta mažiausiai apsišvietusių ir

Utenos bažnyčioje LMA choras gieda Lietuvos himną. Koncertmeisterė – Judita Taučaitė

vargingiausių gyventojų dalis. Prireiks dar nemažai laiko, kol šis kraštas atsigaus.

Gerai pavyzdžiai įkvepia ne visus

ML. Stebina, kad Pietryčių Lietuva palikta tarsi saviškai, labiau visuomeninėms iniciatyvoms. Gerai, kad 1996–1998 m. LR švietimo ir mokslo ministras buvo akad. prof. Zigmas Zinkevičius, kuris bendradarbiaudamas su tuometiniu Vilniaus apskrities viršininku Aliu Vydūnu (jau miręs) sugebėjo atidaryti kelias dešimtis lietuviškų pradinųjų ir pagrindinių mokyklų. Per mokyklas, mokytojus į šį kraštą pavyko įlieti daugiau šviesos. Bet Vilniaus apskritis naikinama, nesijaučia tvirtos valstybinės politikos Pietryčių Lietuvos atžvilgiu. Tarsi Čingų fondui tik ir paliekama rūpintis.

V. M. Kai nebuvo pertvarkytas Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, buvo vykdoma Rytų Lietuvai skirta programa. Mūsų choras taip pat teikė projektui savo pasiūlymus, kelis kartus gavome nuo 1 iki 2 tūkst. Lt finansavimą koncertinėms išvykoms. Po departamento pertvarkymo sunku pasakyti, kas tas funkcijas Rytų Lietuvai perėmė. Greičiausiai sunkmetis visą tą įdirbį nuplovė – „dingo“ problema.

2009 m. spalį palaidojome JAV mirusį agronomą, pramonininką, mecenatą, visuomenės veikėją Joną Čingą (1914–2009) jo gimtojo Meškalauckio

kaimo kapinaitėse Pasvalio rajone. Lietuvoje jis nebegyveno nuo 1944 metų, kai pasitraukė į Vakarus, gyveno Kanaadoje, JAV. Šis Lietuvos patriotas skyrė lėšų savo įkurtam Čingų fondui, per kurį rėmė lietuvių Rytų Lietuvoje. 50 metų Lietuvoje nebegyvenęs Jonas Činga suprato šių problemų sprendimo svarbą. Jeigu Rytų Lietuvoje būtų vykdoma kultūrinė ir švietėjiška veikla, neliktų vietos ir lenkiškajam šovinizmui, kurį skatina kai kurie vietiniai politikieriai. Jiems tai vienintelė galimybė susireikšminti, rasti bendraminčių ir Lenkijoje. Kai vietiniai žmonės matys, kad važiuojame ne politikuoti ir savo reitingus kelti, bet siekdami gero jų krašto jaunomenei, ras argumentų kaip atsikirsti ir savo politikieriams.

ML. Lyg ir paprasti dalykai, bet sunkiai suvokiami valstybės struktūrų ir savivaldybių valdininkams.

V. M. Šitai labiausiai ir stebina. Valstybės mastu šviečiamajai ir kultūrinei veiklai Pietryčių Lietuvoje nereikėtų didelių lėšų, nes daug ką padarytų ir visuomenininkai, tačiau reikia valstybės palaikymo, supratimo ir minimalios pagalbos. Reikėtų ir strategijos, lygiai kaip ir meno kolektyvų išlaikymo strategijos. Visi suprantame valstybės sunkmetį, tačiau reikia, kad šie dalykai būtų suprasti ir valstybėje.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Partizano-kovotojo A. Kraujelio sesuo habilituota daktarė Janina Šyvokienė kalba apie tolesnius darbus A. Kraujelio atminimui įamžinti

DISKUTUOJAME

Visu greičiu į praeitį

Negi bandysime grįžti prie socialistinių gamtos pertvarkymo planų?

Romualdas JUKNYS
Vytauto Didžiojo universitetas
Aplinkotyros katedra

Pabaiga, pradžia Nr. 7

Mokslo Lietuvoje (2009 m. Nr. 21) publikuotas R. Juknio straipsnis *Gyvenimas harmonijoje su gamta* susilaukė ir teigiamų, ir priešiškių komentarų (Petro Punio ir Bronislovo Ruplio straipsnis *Upes naudojant energetikai, laivybai ir kitoms reikmėms tvari plėtra įmanoma*, *Mokslo Lietuva*, 2010 m. Nr. 4). Atsakydamas į savo kritikų straipsnį, R. Juknys tęsia kilusią diskusiją apie itin svarbią Lietuvai atsinaujinančių energijos išteklių temą.

Šiek tiek apie mokslinį objektyvumą, kurio pageidavo kolegos iš LŽŪU Vandens ūkio fakulteto ir apie keistoką to objektyvumo supratimą. Kaip minima straipsnyje *Upes naudojant energetikai, laivybai ir kitoms reikmėms tvari plėtra įmanoma*, kolegos kartu su kitų institucijų atstovais, Aplinkos apsaugos agentūros užsakytu yra parengę ataskaitą *Aplinkosauginių rekomendacijų hidroelektrinių neigiamam poveikiui aplinkai sumažinti parengimas*. Aplinkos apsaugos agentūros pageidavimu teko recenzuoti šią ataskaitą. Keletas minčių iš oficialaus atsiliepimo.

Įsamiams susipažinus su ataskaitos turiniu, suformuluotais teiginiais ir išvadomis, recenziją teko pradėti taip – „Vieną, tiesa, mažesnę ataskaitos dalį, sudaro Lietuvos energetikos instituto (vadovas prof. Brunonas Gailiušis), Ekologijos instituto (vadovas dr. Vytautas Kesminas) mokslininkų ir prof. Sauliaus Vaikaso (VGTU) parengti ataskaitos skyriai, kitą – LŽŪU (vadovas prof. P. Punys) mokslininkų parengti skyriai. Pirmajai daliai būdingas gautų tyrimų duomenų interpretacijos profesionalumas ir objektyvumas, antrajai – priešingai – noras „pritempti“ gaunamas išvadas, kurios dažnai akivaizdžiai prieštarauja ataskaitoje pateiktiems tyrimų ir literatūros analizės duomenims, prie išanksto užsibrėžto rezultato, t. y. noro įrodyti, kad mažųjų HE poveikis aplinkai labai mažas arba kad jos nedaro beveik jokio poveikio“.

Keisčiausia ir labiausiai prieštaraujanti Lietuvos patirčiai ir kitų ataskaitos autorių pateikiamiems duomenims ir apibendrinimams išvada tokia – „užtvankos iki 4–6 m aukščio, kurių sudaryti tvenkiniai yra pratakūs (K>100), ir kurių HE turi atitinkamas apsaugos priemones (žuvitakius ir pan.) bei tolygų turbinų darbo režimą, neturi reikšmingo poveikio upės aplinkai. Tokių HE galia <250–300 kW“.

Tokia „fundamentali“ išvada daroma nepaisant kituose ataskaitos skyriuose, kur nagrinėjamas mažųjų HE poveikis biologinei įvairovei, pa-

Fasadinę užtvankų pusę dažnai puošia skelbimai, reklamuojantys „laisvas“ visuomenės galimybes naudoti tvenkinius poilsui. Rakiškių HE ant Virvytės

teiktų duomenų apie didelį neigiamą nedidelių užtvankų poveikį ne tik ichtiofaunai, bet ir vandens augmenijai, bestuburiams ir kitiems upių ekosistemos komponentams. Taip pat nepaisoma suformuluotų išvadų, kad „mažųjų HE tvenkiniuose ekologinė būklė yra bloga arba labai bloga, o žemiau HE patvankų ekologinė būklė yra geresnė, tačiau taip pat išlieka bloga“ (V. Kesminas).

Neatsižvelgiama ir į prof. S. Vaikaso rengtame skyriuje suformuluotą teiginį, kad „įrengiant upėse mažas hidroelektrines, net ir su neaukštomis užtvankomis, sudaroma nepalanki ekologiniu požiūriu situacija, susijusi su tuo, kad mažų HE turbinų galingumas paprastai nereguliuojamas, nes tai blogintų naudojamų propelerinių turbinų naudingumo koeficientą. Todėl tų elektrinių agregatai, kai vandens tvenkinyje užtenka, įjungiami visu galingumu, o vandenį išseikvojus uždaromi, leidžiamas sanitarinis debitas. Tada vanduo vėl kaupiamas. Esant tokiam turbinų darbo režimui, labai svyruoja praleidžiamas debitas, vandens gylis ir greitis. Tai nepalanku vandens gyvūnijai“.

Neatsižvelgiama ir į 3 ataskaitos skyriuje išsakytą mintį (prof. B. Gailiušis), kad „užtvankos pažeidžia upės ekosistemos vientisumą, dalindamos ją į bjefus su skirtingomis hidrologinėmis savybėmis. Kliūtis hidrobiontų migracijos kelyje yra reikšmingiausias veiksnys, lemiantis pasekmes aplinkoje“.

Ir be didelių tyrimų akivaizdu, kad pastačius užtvanką ir pažeidus upės ekosistemos vientisumą, sutrikdomi arba iš viso sustabdomi visi joje vykstantys dinaminiai procesai (geodinaminė ir biologinė apykaita, genetiniai mainai ir t. t.), užtikri-

nantis šios ekosistemos stabilumą ir stiprius buferinius (pasipriešinimo išoriniam poveikiui, t. y. savivalos) mechanizmus, todėl upė arba jos atkarpa tiek viršutiniame, tiek žemutiniame bjefe tampa stipriai pakeistu vandens telkiniu. Žuvitakiai ar tolygesnis, nei Lietuvoje priimta, HE darbas gali šiek tiek sumažinti neigiamą užtvankos poveikį vandens ekosistemai, tačiau aiškinimas, kad 4–6 m aukščio užtvankos neturi reikšmingo poveikio upės aplinkai, prieštarauja ne tik realioms duomenims ir žinomiems faktams, bet yra tiesiog nekorektiškas.

Visoje ataskaitoje – nė žodžio apie jau daug kartų minėtą faktą, kad lygumų šalyse kaip Lietuva užtvankos pastatymas be neigiamų vandens ekosistemos transformacijų daro neadekvačiai didelį gaunamai naudai poveikį upių slėnių ekosistemoms, nes pastačius išvadoje minimą 250–300 kW galingumo elektrinę, pagal minėtus oficialius Aplinkos apsaugos agentūros duomenis, vidutiniškai patvindoma apie 60 ha išskirtine biologine įvairove pasižyminčių apsauginių želdinių ir daugiamečių pievų arba žemės ūkio naudmenų. Kolegoms iš LŽŪU Vandens ūkio fakulteto tokios užtvankos vis tiek neturi reikšmingo poveikio upės aplinkai.

Dar didesnį nerimą kelia faktas, kad šiuos „objektyvius“ teiginius jau bandoma perkelti ir į Upių baseinų valdymo planus. Aiškinama, kad upės vientisumui atstatyti pakanka įrengti žuvitakį ir visos su užtvankų statyba susijusios aplinkos problemos bus išspręstos. Nors ataskaitoje *Aplinkosauginių rekomendacijų hidroelektrinių neigiamam poveikiui aplinkai sumažinti parengimas* pateiktas toks

Prancūzijos patirties šioje srityje apibendrinimas:

– **Prancūzijoje vyrauja nuomonė, kad žuvitakiai gali būti tik kaip švelninanti priemonė, o ne ekologinio vientisumo atstatymas** ir užtvankos pašalinimas yra geriausias būdas nešmenų režimo ir žuvų migracijai atstatyti.

– **MHE indėlis bendroje energijos gamyboje yra mažas**, palyginti su žala aplinkai, o naujos jėgainės vis tiek nepatenkins elektros poreikio.

Kitame Nemuno baseino valdymo plano skyriuje, kurį, matyt, rengė kiti autoriai, aiškiai pasakyta: „Kiekviena dirbtinė kliūtis ir aukščiau kliūties pakitusios upių hidromorfologinės charakteristikos lemia arba visišką migruojančių žuvų aukščiau kliūties išnykimą (iš jūros į upes migruojančios žuvis), arba tam tikros rūšies žuvų išteklių sumažėjimą (upių baseinų ribose migruojančios žuvis). **Net ir esant žuvitakiams, migruojančių žuvų ištekliai mažėja ar jos apskritai išnyksta dėl reprodukcijos sutrikdymo** (nerštiečių praradimo ir selektyvaus žuvitakių pralaidumo: ne visos žuvis įveikia žuvitakį ir aukštupio, ir žemupio link)“.

Be to, į Upių baseinų valdymo planus jau bandoma perkelti ir kitą hidroenergetikų dažnai naudojamą klaidinantį argumentą – aiškinama, kad tokių užtvankų sudarytas tvenkinys yra potvynių amplitudės ribose, o šis faktas interpretuojamas kaip įrodymas, kad užtvankos poveikis aplinkai yra nereikšmingas.

Nors neabejoju, kad dauguma *Mokslo Lietuvos* skaitytojų puikiai supranta esminį skirtumą tarp laikino potvynio ir pastovaus užtvindymo, vis dėlto turiu atkreipti dėmesį į šios minties absurdiškumą, tuo labiau, kad

LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto Jono Šimėno vadovaujamos darbo grupės parengtame *Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimo plėtros įstatymo projekte* (35 str. 6 punktas, antra pastraipa) taip pat dėstoma, kad „statomų hidroelektrinių tvenkinio vandens lygis neturi viršyti natūralaus upės maksimalaus potvynio lygio“ – tada neva nebus neigiamo poveikio aplinkai.

Cituuju ištraukėlę iš laiško, kurį neseniai rašiau p. J. Šimėnui: „Didžiausi, tai yra pavasariniai potvyniai vyksta tokiu metų laiku, kai žiemos išalas iš žemės dar neišėjęs, visa augmenija dar nepradėjusi vegetuoti, paukščiai dar neparskridę ir nepradėję sukliuzti, kita gyvastis dar neišlindusi iš žiemos miego slėptuvių ir nepradėjusi aktyvaus gyvenimo. Žodžiu, visos užliejamų pievų ir pakrančių miškų ekosistemos evoliucijos eigoje yra gerai prisitaikiusios prie tokių laikinų gamtinių ekscesų. Tačiau jei upių slėniuose žydyntys ir derantys šimtai augalų rūšių, besimaitinantys ir perintys dešimtys rūšių paukščių, knibždėte knibždantys įvairūs ropliai visam laikui atsiduria po vandeniu, manau, nereikia būti dideliu gamtos mokslų specialistu, kad suprastum, kas laukia visos tos gyvasties, kuri šiuolaikiškai vadinama biologine įvairove“.

Taigi nepaisant daugybės išsakytų argumentų prieš lygumų upių tvenkimą, pateiktų duomenų apie menką lygumos upių energetinį potencialą ir sukuriamas didžiules ekologines problemas bei galimas daug kartų palankesnes aplinkai alternatyvas (vėjo jėgainės, biomasės deginimas, geotermine energija ir t. t.), nepaisant to, kad jau ne kartą minėtos apvaliojo stalo diskusijos *Ar galimas tvarus Lietuvos upių naudojimas?* baigiamojoje rezoliucijoje aiškiai pasakyta, kad tvarus upių naudojimas galimas tik laikantis Vandens įstatyme numatytų aplinkosauginių apribojimų (draudžiama statyti užtvankas ant Nemuno ir kitų ekologiniu ir kultūrinu požiūriu vertingų upių), kolegoms iš LŽŪU Vandens ūkio (buvusio melioracijos) fakulteto vis tiek siūlo statyti užtvankų kaskadas ne tik ant Nemuno ir Neries, bet ir ant visų bent kiek vandeningesnių Lietuvos upių ir faktinį upių sunaikinimą vadina tvariu upių naudojimu.

Susidaro įspūdis, kad nemaža dalis šiame fakultete dirbančių žmonių dėl mums nežinomų priežasčių yra prisiekę nenurimti tol, kol nebus sunaikintos visos Lietuvos upės. Dar kartą pakartosiu, kad vykdant kolūkinę melioraciją buvo sunaikinta 85 proc. natūralaus Lietuvos upių hidrografinio tinklo, t. y. natūralių upių vagų ir jų slėnių. Kita vertus, turime suprasti, kad **dėl sukurtų rimtų ekologinių problemų kalta ne pati melioracija, o klaidingas jos vykdymo būdas**, kai Lietuvos kraštovaizdį buvo bandoma pritaikyti prie melioracijos, o ne melioraciją prie kraštovaizdžio.

Už tas klaidas teks labai brangiai mokėti. Laikantis ES rekomendacijų

ir siekiant bent iš dalies atkurti gamtinį kraštovaizdį, parengtuose Upių baseinų valdymo planuose numatyta nemažą dalį lėšų skirti kanalais paverstų upių vingiuotumui atstatyti. Pagal orientacinius vertinimus vieno kilometro renatūralizacijos kaina – 100 tūkstančių litų. Vien Nemuno baseine šiemis darbams planuojama skirti 230 mln. litų.

Tiesą sakant, neigiamas melioracijos poveikis Lietuvos gamtai galėjo būti didesnis, jei Lietuvos mokslininkams nebūtų pavykę sustabdyti melioratorių ekspansijos į kalvotas Lietuvos regionus. Tuomečio Botanikos instituto direktoriaus Romo Pakalnio ir Geografijos instituto (tuomet dar skyriaus) direktoriaus Gedimino Pauliukevičiaus pastangomis suburtai mokslininkų grupei pavyko ne tik parengti, bet ir 1988 m. tuometėse valdžios institucijose patvirtinti *Kalvotų žemių melioravimo metodiką*, kuri padėjo išgelbėti itin jautrią antropogeniniam poveikiui kalvotų Lietuvos regionų gamtą. Šie žmonės jau tada, kai darnaus vystymosi idėjos tik pradėjo įgauti rimtesnę pagreitį, gerai suprato šių idėjų pagrindinę esmę – **bet kurio ekonomikos sektoriaus augimas turi turėti aiškias ribas.**

Rengiant minėtą metodiką aktyviai dalyvavo ir tuomečio Hidrotechnikos ir melioracijos (dabar Vandens ūkio) instituto darbuotojai, tačiau vykdytojų sąraše nerastite nė vieno LŽŪA Melioracijos (dabar Vandens ūkio) fakulteto atstovo. Faktas, kad okupacijos laikais ne visi suprato mokslo žmonių atsakomybę ir ne visi turėjo drąsos pasipriešinti iš Maskvos „nuleistiems“ Lietuvos gamtos pertvarkymo planams, gal ir neturėtų būti per daug smerkiamas. Tačiau kai Nepriklausomoje Lietuvoje, ES narėje siūloma įgyvendinti prieš 60 metų Maskvoje parengtus planus, kurių esmė – jokių augimo ribų, sustosime, kai užtvensime visas Lietuvos upes, nepaisysime Lietuvos įstatymų ir ES direktyvų, – tokį mokslo žmonių elgesį sunku ne tik pateisinti, bet ir suprasti.

Atrodo, kad šie žmonės, tiesiogiai įsijungdami į hidroenergetikos verslą, visiškai pamiršo pagrindinę mokslo misiją – vykdyti šiuolaikiškus

tyrimus, kurti ir propaguoti pažangiausias, aplinkai palankias technologijas. Liūdniausia tai, kad šie žmonės, dirbdami universitete, visas šias ekologinio nihilizmo ir net neapykantos gamtai idėjas bando perduoti jaunajai kartai.

Grįžkime prie pagrindinio klausimo – ar galimas tvarus Lietuvos upių vandens naudojimas? Norint atsakyti, pirmiausia reikėtų prisiminti, kas yra upė, kuo ji skiriasi nuo kitų vandens telkinių ir ką reiškia žodis – tvarus. Siaurąja prasme upė – tekantis vanduo su visais upės ekosistemai būdingais negyvosios ir gyvosios gamtos komponentais. Upės vientisumas laikomas svarbiausia upių savybe, užtikrinančia šiai ekosistemai būdingą dinamiką, jos stabilumą (tvarumą) ir stiprius buferinius (pasipriešinimo išoriniam poveikiui, t. y. savivalos) mechanizmus.

Plačiąja prasme upės – tai ne tik jų vagos, bet ir slėniai, kuriuose per tūkstančius po paskutinio ledynmečio praėjusių metų susiformavo unikalios biologinės bendrijos, pasižyminčios išskirtine įvairove ir dideliu produktyvumu. Neatsitiktinai kraštovaizdžių klasifikacijoje upių slėniai išskirti į atskirą, labai savitą kraštovaizdžio tipą, kuris sudaro itin svarbų gamtinio karkaso elementą – migracijos koridorius. Pagal šiuolaikišką saugomų teritorijų koncepciją, saugomos teritorijos – ne atskiri elementai, o vieninga visuma, užtikrinanti patikimą biologinę ir geodinaminę apykaitą. Būtent migracijos koridoriams, kurių pagrindą sudaro upės ir jų slėniai, tenka išskirtinis vaidmuo. Todėl bet koks stipresnis antropogeninis poveikis viename taške neišvengiamai daro neigiamą įtaką visos sistemos (upės baseino) gyvybingumui.

Pažymėtina, kad žmogus ypatingą upių ir jų slėnių vaidmenį suprato jau seniai. Dar tada, kai nebuvo pradėtos steigti saugomos teritorijos, paviršinių vandens telkinių pakrantėms buvo suteiktas specialus statusas ir buvo įteisintos apsauginės vandens juostos ir zonos, kuriose žmogaus veikla buvo griežtai ribojama. Tai labai prisidėjo prie to, kad biologinė įvairovė upių slėniuose išliko kur kas didesnė nei gretimose teritorijose, o jų ekologinė vertė – ypatinga. Todėl

didžioji dalis nykstančių augalų ir gyvūnų paskutinį savo prieglobstį randa būtent upėse ir jų slėniuose. Todėl ir saugomų teritorijų (valstybinių ir tarptautinių – *Natura 2000*) koncentracija upėse ir jų slėniuose didesnė nei kitur.

Bendriausiu požiūriu upės – tai tarsi žemės kraujagyslės, užtikrinančios ne tik veiksmingą vandens apykaitą, bet ir nešmenų, augalų bei gyvūnų (vandens ir sausumos) migraciją, kuri būtina viso baseino gyvybingumui palaikyti.

Na, o žodis tvarus reiškia *pastovus, nekintantis, stabilus*. Užtvanka tarsi kraujagyslės trombas suardo upės vientisumą, sutrikdo arba visiškai sustabdo visus joje vykstančius dinaminčius procesus (geodinaminę ir biologinę apykaitą, genetiniai mainai ir t. t.), kurie užtikrina upių stabilumą ir jų tvarumą. Lygumų kraštuose prisideda ir dar viena itin rimta problema – pastačius užtvanką užliejami didžiuliai ypatinga gamtine ir kultūrine verte pasižymintys upių slėnių plotai.

Viena užtvanka sukelia „priešinsultinę“ upės būseną, o užtvankų kaskada lemia komos būseną, kai nutrūksta normalūs gyvybiniai procesai. Įgyvendinus prof. P. Punio siūlomą planą ir pastačius devynias užtvankas ant Nemuno ir septynias ant Neries, pavertus šias upes tarpusavyje susisiekiančių technologinių tvenkinių virtinėmis, neįmanomas šių upių tvarumas. Tai tas pats, kai žmogaus, atsidūrusio komos būsenoje, klausume: ar gerai jautiesi ir ar ilgai ruošiesi gyventi?

Tvarus Lietuvos upių naudojimas, be jokios abejonės, galimas. Būtų laikas suprasti, kad užuot bandę Lietuvos gamtą pertvarkyti, daug daugiau naudotume turėsimą vadovaudamiesi darnaus vystymosi principais ir vystydami tas energetikos, transporto ir ūkio šakas, kurioms Lietuvoje yra palankios sąlygos. Likusių natūralių Lietuvos upių kuo platesnis panaudojimas mėgėjiškai žūklei, ekologiniam, kultūriniam ar sportiniam turizmui ir rekreacijai sudarytų galimybes vietiniam verslui plėtoti, nesukeltų didžiulių ekologinių problemų ir atitiktų principines ES vandens politikos nuostatas.

Negras ar juodaodis?

Valerija VAITKEVIČIŪTĖ

Nėgrai (pranc. *nègre* < isp. *negro* < lot. *niger* – juodas), kitas *australonegridų* pavadinimas, dažn. turintis menkinamą atspalvį. – *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. XVI, 2009.

„**australonegridai, juodoji rasė**, pusiaujo rasė, viena iš trijų rasinių kamienų“. – *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. II, 2002.

Paaiškinimas „dažnai turintis menkinamą atspalvį“ priklauso tik žodžiui *australonegridai*.

Mūsų tautiečiai, persekiojami įvairiausių fobijų, matyt, suprato, kad ir žodžiai *negras, negrai* turi menkinamą atspalvį, ėmė juos keisti žodžiais *juodaodis, juodaodžiai*.

Kad lietuvių kalboje **negras** neturi menkinamojo atspalvio, pirmiausiai patvirtina toje pačioje enciklopedijoje, 2002, t. II, p. 278, lizdas **australonegridai, juodoji rasė, pusiaujo rasė**, kurių skiriamos 2 antrinės rasės: Afrikos (negridai) ir Okeanijos (australidai), o rusų antropologas ir etnografas N. Čeboksarovas (H. Чебоксаров) negridus skirsto dar į 4 mažesnes rases, kurių viena vadinama Sudano negrais (tikraisiais).

Žodžiai **negras, negrai** į lietuvių kalbą atėjo palyginti vėlai. Konstantino Sirvydo trijų kalbų žodyne *Dictionarium trium linguarum*, 1620 (pirmasis mūsų žodynas), pakartotinai išleistame 1997, jų nėra. Simono Daukanto *Didysis lenkų-lietuvių kalbų žodynas*, išleistas apie 1850–1856, ir pakartotinis leidimas 1995, duoda **negr** (lenk. – V. V.), Murinas (liet. – V. V.). Žodyne *Словарь русского языка XI–XVII вв.*, Выпуск 9 (M), 1982, rašoma: **мурийъ (муринъ) и миринъ 1. Эфиоп, негр...** „Žodžio *негр* šiame žodyne (Выпуск 11 (H), 1986) atskiro lizdo nėra.

Tarptautinių žodžių žodynai: 1936 – **negrai**; 1969 – jo nėra; 1985 ir Valerijos Vaitkevičiūtės, 2007, „**nėgras...** juodaodis (negridų rasės) afrikietis arba išeivis iš Afrikos“; Alma Littera *Tarptautinių žodžių žodynas*, 2001 (ir vėlesni) aiškina taip: „**nėgrai** ... juodaodžiai Afrikos gyventojai arba išeiviai...“.

Lietuvių kalbos žodynas, t. VIII, 1970, – „**nėgras...** juodosios rasės žmogus“. Remiasi *Dabartinės lietuvių kalbos žodynu*, kurio 2000-ųjų leidimas aiškina: „**nėgras...** juodaodis Afrikos gyventojas arba išeivis“. *Frazeologijos žodynas*, 2001, kaip ir lietuvių kalbos tarmių žodynai: *Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas*, 1976; *Lazūnų tarmės žodynas*, 1988; *Zietelos šnektos žodynas*, 1998, jo neduoda. *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, t. VIII, 1981, aiškina: „**nėgrai...** juodaodžiai afrikiečiai (negridai) arba išeiviai iš Afrikos“. *Большой энциклопедический словарь*, 1998, aiškina: „**негры...** назв. предст. негроидной расы“. Vladimiro Dalio

(Владимир Даль) *Толковый словарь живого великорусского языка*, t. 2, 1881, „**негръ...** чернотелый человек, арапъ, мурийн...“ Šis žodynas kaip lygiateisį pateikia ir „**мурийн** арапъ, негръ, чернокожий“. Ernesto Frenkelio (Ernst Fraenkel) *Litauisches Etymologisches Wörterbuch*, Band 1, 1962, **negro** nėra. Makso Fasmerio (Макс Фасмер) *Этимологический словарь русского языка*, t. III, 1971, žodį **негр** kildina iš lot. *niger*, remiasi Aleksandro Preobraženskio (Александр Преображенский) etimologiniu žodynu *Этимологический словарь русского языка*, t. I, 599 (visas žodynas išleistas 1949). Mūsų kaimynų *Latvių-lietuvių žodynas*, 1977, teikia **nėgeris** negras. *Trumpas mokyklinis vokiečių-lietuvių, lietuvių-vokiečių kalbų žodynas*, 1970, duoda **Neger**. *Украинско-русский словарь*, 1984, ir *Слоўнік беларускай мовы*, 1987, – **негр**. *Lietuvių-prancūzų kalbų žodynas*, 1992, – **nėgre**. *Lietuvių-anglų kalbų žodynas*, 1997, **Nėgrò**; *Финско-русский словарь*, 1998, **некері** negras; *Сербскохорватско-русский словарь*, 1970, **Црнац** – negras, **црнац** – briunetas. Įdomu!

Minėtose kalbose **negras** menkinamojo atspalvio neturi. Išimtis – lenkų kalba: *Słownik języka polskiego*, t. IV, 1963, dar vadinamas V. Doroševskio (W. Doroszewski) arba didžiuoju lenkų kalbos žodynu, žodį **Negr** aiškina taip: „... (šiandien turintis menkinamą atspalvį), juodosios rasės žmogus; **Murzyn**“: žodis *Negr* paplito pas mus pastaraisiais metais, bet jo reikšmė susiaurėjo, lyg ir igavus paniekos atspalvį“. Šio žodyno tame pačiame tome pateiktas **Murzyn**, kildinamas iš lot. *Maurus*, šiaurės Afrikos gyventojas. *Lotynų-lietuvių kalbų žodynas*, 1996, duoda dgs. **Mauri** maurai, Mauritijos gyventojai, o **Maurus** maurų, prk. Afrikos. *Słownik języka polskiego*, t. II, 1979, duoda tik **Murzyn**.

Taigi, Europos kalbos, išskyrus lenkus, turi gyvą žodį **negras**, be menkinamosios reikšmės. Menkinamąjį atspalvį šis žodis turi Siera Leonėje ir Namibijoje, šalyse, kur valstybinė kalba anglų, ir Mauritijoje, kur valstybinė kalba arabų. Šių valstybių vandenyse plaukiojantys mūsų jūreiviai sako, kad pasakęs *negras* gali gauti į kailį.

Kaip aiškinamas **juodaodis** lietuvių kalbos žodynuose?

Nei K. Sirvydo (1620), nei S. Daukanto (1850–1856) žodynuose *juodaodžio* nėra. *Lietuvių kalbos žodynas*, t. IV, 1957, duoda *bdv. juodaodis* „kieno juoda oda“ ir *dkt., bdv.* iš tarybinių raštų, aiškina: „juodosios rasės žmogus, negras“. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, 2000, duoda tik *dkt.* „žmogus, kurio oda juodos spalvos, juodosios rasės žmogus“.

Vartokime žodį *negras* nekrūpiodami.

Štai kaip atrodo daugumos mažųjų hidroelektrinių (patvankos aukštis 4–6 m), kurios „nedaro“ neigiamo poveikio aplinkai, antroji, nefasadinė pusė. Valtūnų užtvanka ant Siesarties

Mokslo Lietuva

Gerbiami skaitytojai, laikraštį *Mokslo Lietuva* galite prenumeruoti ne tik pašto skyriuose, bet ir internetu, tinklalapyje www.prenumerata.lt

Kodėl taksonominiai biologinės įvairovės tyrimai svarbūs Lietuvai?

■ Atkelta iš 1 p.

Turime puikų įrankį faunogenetiniams ir biogeografiniams tyrimams

Kalbėdami apie pasaulio biologinę įvairovę, negalime ignoruoti iki šiol dar menkai iširtų ir žinomų entobiontinių organizmų. Tarp jų ir vabzdžių, kurių planetoje – didesnė įvairovė nei visas gyvybės formos – bakterijų, virusų, grybų, augalų, žuvų, paukščių, žinduolių ir kitų sisteminių grupių rūšis kartu sudėjus. Vabzdžiai – neatskiriama kiekvienos sausumos ekosistemos dalis. Entobiontiniai vabzdžiai, kurių lervos vystosi augalų žaliuosiuose (asimiliaciniuose) audiniuose, labai svarbūs evoliucinių procesų, vykusių Žemėje per pastaruosius 100–120 mln. metų, indikatoriai ir įrankis geriau suvokti evoliucijos tendencijas. Entobiontiniai vabzdžiai – labai „patogus“ objektas bendriesiems faunogenetiniams, biogeografiniams, funkcinės ekologijos ir kitiems tyrimams, puikiai charakterizuoja tiriamojo regiono biologinės įvairovės turtingumą, kilmę ir gamtinius ryšius. Žvelgiant iš mokslo planavimo pozicijų, šiuo metu labai svarbu nukreipti tyrimus į naujų faunų paiešką, atlikti mokslui naujų rūšių aprašymą, išaiškinti įvairaus lygio taksonų trofinius ryšius. Taip pat pagal naujai gautus duomenis parengti faunogenetines, filogenetines, filogeografines ir kitas koncepcijas.

Pagirkime save patys

Vilniaus pedagoginio universiteto Biosistematikos tyrimų grupė savo pastangas nukreipė į strategiškai svarbių Žemės regionų biologinės įvairovės inventorizavimą. Tiriami ne tik Lietuvos entobiontiniai vabzdžiai, bet ir pasaulio fauna. Tokio pobūdžio ir tokios apimties taksonominiai projektai vis dar labai neįprasti Lietuvai, ne visada plačiai žinomi ar teisingai vertinami. Tačiau užsienio valstybėse – Vokietijoje, Danijoje, Rusijoje, JAV, Japonijoje ir Australijoje – šie projektai jau įvertinti. Tyrimų metu

VPU Biosistematikos grupė reguliariai bendradarbiauja su dviem dešimtims mokslo partnerių, dirbančių daugiau nei dešimtyje užsienio mokslo institucijų.

VPU Biosistematikos tyrimų grupės nariai yra atradę ir aprašę beveik pusę tūkstančio mokslui naujų organizmų rūšių iš įvairiausių Žemės regionų: Europos, Kaukazo, Centrinės Azijos (Kazachstano, Uzbekistano, Turkmėnistano, Tadžikistano, Kirgizijos ir Mongolijos), Rytų Azijos (Japonijos ir Rusijos Tolumų Rytų), Pietų ir Pietryčių Azijos (Omano, Indijos, Nepalo, Tailando, Malaizijos, Indonezijos), Šiaurės Afrikos (Tuniso), Madagaskaro ir pietinės bei atogrąžų Afrikos (PAR, Zimbabvės, Namibijos, Kenijos), Centrinės ir Pietų Amerikos (Meksikos, Belizo, Kosta Rikos, Venesuelos, Kolumbijos, Ekvadoro, Brazilijos, Peru, Čilės, Argentinos), Šiaurės Amerikos (JAV) ir kitur. Daugiausiai šioje srityje nuveikęs mokslininkas (Jonas Rimantas Stonis – red. past.) 2003 m. pelnė Lietuvos mokslo premiją.

Ketiname išaiškinti ir aprašyti mokslui naujas faunas

Tikimės, kad netolimoje ateityje Biosistematikos tyrimų grupei pavyks atrasti daugiau mokslui naujų rūšių ir aprašyti iki šiol nežinomas faunas. Tai padės įvertinti biologinės įvairovės būklę, taksonominę sudėtį, pateiks duomenų saugomų teritorijų planavimui, augalų apsaugos priemonėms parengti, taip pat neįkainojamų duomenų apie bendruosius faunogenetinius procesus Žemėje, padės geriau suprasti, kaip evoliuciuojama gamta, kurioje gyvename.

Ką dar norėtume įrodyti savo moksliniais tyrimais?

Pastaruosiu metu ypač daug kalbama apie mokslo reformą ir Lietuvos mokslo prioritetus. Suprantama, kad naujosios biotechnologijos ir tyrimai, skirti naujosios technologijoms kurti ir plėtoti, neabejotinai gali atnešti šaliai daug naudos. Tačiau savo tyrimais norėtume įrodyti, kad tinkamai suplanuoti ir kryptingai

Kolegos Agnė Šimkevičiūtė ir Andrius Remeikis lauko darbų metu: visada stebinantys darbštumu, atkaklumu ir dideliu ryžtu mokslininkams tyrimams. Nors jaunieji tyrėjai tik pradeda mokslo karjerą, tačiau jau spėjo aprašyti mokslui naujų organizmų rūšių

taksonominiai (biosistematiniai) tyrimai gali kelti Lietuvos mokslo prestižą ir tarptautinį pripažinimą. Naujų mokslui nežinomų faunų aprašymas ne tik atitinka tarptautinio Rio de Žaneiro konvencijos nuostatus (kurią ratifikavo ir LR Seimas), bet ir suteikia unikalią galimybę Lietuvos mokslininkams būti taksonomijos (biosistematikos) tyrimų avangarde tarptautinėje mokslo erdvėje.

Kuo pranaši subalansuota ir amžiaus požiūriu įvairi vykdytojų komanda?

Šiuo metu VPU Biosistematikos tyrimų grupės mokslininkai disponuoja unikalia neidentifikuota medžiaga, kurią patys anksčiau surinko Centrinėje ir Rytų Azijoje, Himalajuose

bei Pietų ir Centrinėje Amerikoje. Kita vertinga neidentifikuota medžiaga dalis buvo perduota tyrimams iš užsienio mokslo centrų: Smitsono centro (Smithsonian Institution, JAV), Kopenhagos universiteto (Danija), Rusijos mokslų akademijos Zoologijos instituto ir Centrinės Afrikos muziejaus Entomologijos laboratorijos (Musée Royal de l'Afrique Centrale, Belgija). Ne mažiau svarbi tyrimų sėkmės sąlyga – gerai subalansuota tyrėjų komanda. Kai tokio pobūdžio projekto tyrimus atlieka aktyvi, iniciatyvi ir perspektyvi bei amžiaus požiūriu įvairi vykdytojų komanda, pasiekiami puikūs tyrimų rezultatai, ugdoma nauja tyrėjų karta, kuri bus pajėgi sėkmingai konkuruoti tarptautinėje mokslo erdvėje.

Ką VPU Biosistematikos laboratorijoje veikia jauni žmonės?

VPU Biosistematikos tyrimų grupę (žr. internete – www.life4diversity.com Biosistematikos grupė) papildė nauji, entuziastingi ir gabūs tyrėjai. Agnė Šimkevičiūtė ir Andrius Remeikis sėkmingai pradėjo entobiontinių vabzdžių, tiksliau – gaubtagalvių (*Insecta: Nepticulidae, Opostegidae*) taksonominius tyrimus, o doktorantė Asta Navickatė tiria euronemoralinę fauną, su kolegomis ketina ieškoti ir šios faunos elementų kitose faunose, pavyzdžiui, Himalajuose ir Kašmyre. Tokios tolimosios ekspedicijos kam atrodo be galo žavios, tačiau lauko darbams tolimuose, mums neįprastuose kraštuose reikia daug išvermės, gero fizinio pasirengimo ir, žinoma, entuziazmo. Tačiau tie, kurie tyrinėja ypač mažus organizmus, gerai žino, kad vienas sunkiausių darbų – ne tolimosios ekspedicijos, o mokslinių mikropreparatų paruošimas. Net ir labai stengiantis, įtemptai dirbant,

per vieną dieną galima paruošti tik 2–4 kokybiškus mikropreparatus, o jų reikia šimtų, kartais – tūkstančių. Tačiau jaunieji tyrėjai labai ambicingi, vyresniųjų kolegų labai vertinami už darbštumą ir atkaklumą. Todėl dabar naujųjų narių laukia dar didesnis ir atsakingesnis uždavinys – pradėti tirti didžiulę kolekcinę medžiagą, kurią Venesueloje, Peru, Čilėje ir Argentinoje surinko danų ir amerikiečių mokslininkai. Atkaklumo ir pastangų dėka jaunieji kolegos atveria „duris“ į dar nežinomos gamtos pasaulį. Mat atlikus ekspedicionius lauko tyrimus, parengus pastoviuosius mikropreparatus, identifikavus ir dokumentavus rūšis, užsienio ir Lietuvos prestižiniuose mokslo žurnaluose bus skelbiamos naujos, iki šiol nežinomos organizmų rūšys.

Lietuvoje – kaip niekada stipri biosistematikų mokykla

Ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje plačiai žinomi prof. habil. dr. R. Rakauskas, prof. dr. S. Podėno, dr. J. Turčinavičienė, prof. habil. dr. A. Grigelio (VU), akad. V. Kontrimavičiaus, habil. dr. G. Valkiūno, dr. T. Ježovos, prof. habil. dr. V. Būdos, dr. E. Budrio (Gamtos tyrimų centro Ekologijos institutas) ir daugelio kitų garbingų mokslininkų darbai (atsiprasome, kad visų nepaminime). Šie mokslo korifėjai subūrė ir išugdė jaunų specialistų kartą. Šiuo metu šalyje susiformavo kaip niekada stipri biosistematikų mokykla, kurios mokslininkai atlieka tyrimus įvairiose šiuolaikinės taksonomijos srityse. Tiesa, būtina pabrėžti akad. Vytauto Kontrimavičiaus nuopelną visokeriopai skatinant biosistematikų mokyklos raidą Lietuvoje.

Taigi yra ko džiaugtis. Svarbu pasinaudoti turimu šalies mokslo potencialu ir tinkamai jį investuoti.

Doktorantė Asta Navickatė tiria euronemoralinę fauną, su kolegomis ketina ieškoti šios faunos elementų kitose faunose

Kultūrų dialogas neįmanomas be dialogo kultūros

Ar dažnai susimąstome, kad krikščionybė, judaizmas, islamas turi tas pačias šaknis? Ir tai nėra atmiršios, bet gyvos šaknys. Visos didžiosios religijos remiasi tomis pačiomis bendražmogiškomis vertybėmis, kurias maitina tie patys gyvybės šaltiniai. Suvokdami šį visuotiniškumą turime būti nusiteikę partnerystei, ne iškeliant ar eskaluojant skirtumus, bet atrandant stebinančią vienovę, žmonių jungiančius saitus. Apie tai kalba islamo mąstytojas, rašytojas ir poetas Fethullah Gülenas, kurio mokymui pasaulyje skiriama daug dėmesio ir ne vien musulmonų šalyse. Jis pelnė didelę pagarbą kaip kovotojas už taiką, intelektualas, socialinio gyvenimo reformatorius ir dvasinis vadovas.

2003 m. Teksaso universitete, Ostine (JAV) Taikos veikėjų simpoziume sudarytas daugiau kaip 5 tūkst. metų žmonijos istorijos taikdaryų sąrašas, kuriame ir Jėzus Kristus, Buda, Mohandas Gandis, Martinas Liuteris Kingas jaunesnysis, Motina Teresė. Sąraše paminėtas ir Fethullah Gülenas. Pranešime spaudai, smerkiančiame 2001 m. rugsėjo 11-osios teroristų atakas prieš Manheteno dangoraižius ir kitus taikinius JAV, F. Gülenas pareiškė, kad teroras niekada negali būti naudojamas islamo vardu ar dėl islamiškų tikslų, teroristas negali būti musulmonas, o musulmonas negali būti teroristu. Nuo šiol ir lietuvių kalba galima skaityti Fethullah Güleno knygą *Išminties perlai*.

„Jei norite greitai eiti – keliaukite po vieną, jei norite toli keliauti – keliaukite kartu tarnystėje ir aukščiau jos.“ Šiuos žodžius iš Korano citavo JAV prezidentas Barakas Obama, kviesdamas partnerystei – tarp religijų, kultūrų, atskirų tautų ir valstybių. Apie tai buvo kalbama ir diskutuojama Vilniaus pedagoginio universiteto Profesinių kompetencijų tobulinimo instituto ir asociacijos *Baltic Turkish Culture Academy* organizuotoje konferencijoje *Kultūrų dialogas – dialogo kultūra*. Ši konferencija vyko kovo 18 d. *Karolinos* viešbučio konferencijų salėje Vilniuje, dalyvaujant pranešėjams iš Jungtinės Karalystės, JAV, Turkijos ir Lietuvos, taip pat svečiams iš Baltarusijos, Latvijos, Lenkijos, Danijos, Vokietijos ir kitų šalių. Tarp svečių buvo galima išvysti Azerbaidžano ir Ispanijos ambasadorius, Italijos, Gruzijos, Kazachstano, Rusijos, Turkijos ambasadų darbuotojus.

Apie kultūrų dialogą – linksmai: kalba prof. Ian Williams (Jungtinė Karalystė), VPU Profesinių kompetencijų tobulinimo instituto direktorius dr. Algimantas Šventickas, dr. Jill Carroll (JAV), „Baltic Turkish Culture Academy“ prezidentas Ismet Biner ir dr. Ihsan Yilmaz (Turkija)

džano ir Ispanijos ambasadorius, Italijos, Gruzijos, Kazachstano, Rusijos, Turkijos ambasadų darbuotojus.

Tai pirmoji islamo kultūrų dialogo temai skirta tarptautinė konferencija Lietuvoje. Pranešimus skaitė žymūs užsienio šalių mokslininkai. Rice universiteto (JAV) dėstytoja dr. Jill Carroll, bestselerio *A Dialogue of Civilizations* autorė, pristatė mąstytojo Fethullah Güleno dialogo koncepciją. Birmingemo

universiteto (Jungtinė Karalystė) prof. dr. Ian Williams kalbėjo apie F. Güleno judėjimą, *hizmet* (tarnystės) sampratą, kuri šio mąstytojo knygose apima mokslinį ir dvasinį išsilavinimą. Pranešėjas iš Stambulo Fatih universiteto Turkijoje dr. Ihsan Yilmaz pateikė F. Güleno siūlomą ir daug diskusijų tarptautiniame gyvenime keliančių klausimų – demokratijos, minties laisvės, sekuliarizmo – sprendimus.

Išpūdingame pranešime kultūrų dialogo temą nagrinėjo Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius akad. prof. Algirdas Gaižutis. Profesorius pabrėžė kultūrų įvairovės, filosofinio kitų kultūrų pažinimo svarbą. Klausytojų reakcija tik patvirtino, kad Lietuvos intelektinė mintis toli gražu nėra vietinės ar regioninės svarbos, bet gali būti labai paveiki ir daug platesnėje tarptautinėje erdvėje.

Dar pasakysime, kad Vilniaus pedagoginiam universitetui bendradarbiaujant su *Baltic Turkish Culture Academy* 2008 m. įkurtas *Yesevi* turkų kalbos ir kultūros centras, veikiantis Vilniaus pedagoginio universiteto Filologijos fakultete. Centras suteikia galimybę daugiau kaip šimtui studentų kasmet pradėti mokytis turkų kalbos ir susipažinti su mums vis dar labai mažai pažįstama turkų kultūra.

Po konferencijos vyko spaudos konferencija. Pateikiame *Mokslo Lietuvos* atstovo klausimus konferencijos pranešėjams ir jų atsakymus. Kai kurie atsakymai šiek tiek trumpinami.

Pranašų išskirtinybė – išmintingas požiūris į žmones

Mokslo Lietuva. Prof. dr. Ian Williams pristatė Fethullah Güleną ne tik kaip išminčių, bet ir kaip tobulą, beveik idealią asmenybę. Tačiau dr. Jill Carroll, atsakydama į vieną iš klausimų, pripažino, kad idealių žmonių nėra ir būti negali. Antžmogių tikriausiai ir neturėtų būti gyvenimo realybėje. Veikiausiai ir pats Gülenas save atestuotų ne vien

tik teigiama – prisimintų nepadarytus darbus, gal didesnes užduotis, kurių jam nepavyko atlikti, o gal ir klaidas, kurių gyvenime nepavyko išvengti. Juk jis yra tik žmogus.

Ian Williams. Iš susipažinusiųjų su Gülenu nėra vienas nėra pasakęs, kad jis idealus asmuo. Apie Güleno asmenį galima nemažai sužinoti ir iš islamo religijos oponentų. Jo biografija gali būti vertinama skirtingai, tačiau kalbėjome apie sekimo modelius, gyvenimo pavyzdžius. Kai kurie jų gali būti siejami su pranašais, tarp kurių – islamo religijos pradininkas Mahometas (arabiškai Muhammad, apie 570–632 m.), per kurį Alachas žmonėms perdavė Koraną. Mahometas garsėjo kaip žymus oratorius, filo-

XV amžiaus paveikslas, kuriame vaizduojamas Mahometas

sofas, įstatymų leidėjas, diplomatas ir reformatorius. Pagal islamo tradiciją Jėzus taip pat laikomas pranašu, panašiai kaip Nojus, Abraomas, Mozė.

Gülenas kilęs ir išaugęs iš turkiškos aplinkos, kurią stebėdamas galiau daryti tam tikras išvadas. Manau, būtų teisinga, jei paklaustumė Turkijos atstovo nuomonės.

Ihsan Yilmaz. Islamo pagrindėjas yra žmogus pranašas Mahometas. Musulmonai tikėjo, kad tik žmogus

Studentų mainų programos „Erasmus“ studentės iš Turkijos konferencijoje „Kultūrų dialogas – dialogo kultūra“

ŠALTINIAI

arba Baltasis šviesoraščio metraštininkas, Penki vakarai su Bernardu

Pradžia 2009 m. Nr. 15

Kur ganosi kurėnai

Kaip menininkas visuomenininkas Jonušas pradėjo kurti Kuršių neriją skulptūras ir kitus gerus darbus. Nidos valdžia jam leido įsirengti dirbtuves, rėmė jo užmojus. Jonušo skulptūros ne tik papuošė Kuršių neriją, bet ir įprasmino meninėmis formomis šio krašto išskirtinumą. Po truputį Eduardas taip įsigyveno į šį kraštą, kad tapo neatsiejama jo dalimi. Čia pasijuto gyvenęs savo dvasios namuose, jo siela dainavo.

Vienas reikšmingiausių E. Jonušo darbų – paminklas rašytojui ir profesorius Liudvikui Rėzai Pervalkoje. Jonušas tarsi būtų prakalbinęs ažuolą, kuriame jam pavyko išskobti L. Rėzos portretinius bruožus. Kūrė Jonušas, o statė kartu su Neringos miškininkais. Apgailėstauja, kad taip ir nepavyko pastatyti paminklo Vydūnui, teko pasitenkinti portretu.

Vienas įspūdingiausių įgyvendintų E. Jonušo projektų – kartu su sūnumi Jovu pagal iš Vokietijos atgabentus senus brėžinius atkurtas kurėnas *Kuršis*, tarsi sugražinęs jau prarastų burinių kuršvalčių laikus, atgyjančius senose prieškarinėse nuotraukose, kai be šių plokščiadugnių valčių buvo neįmanoma įsivaizduoti Kuršių marių marinistinio peizažo. Ir šiandien Kuršių marių vandenis raižo kurėnai, kurie tapo būtina atrakcija poilsiautojams. Norintieji nuo kranto stebėti Neringos grožybes tokias galimybes dabar turi ir iš marias raižančių kurėnų. Savo geru pavyzdžiu Eduardas užkrėtė ir kitus entuziastus statydintis kurėnus, kurie marioms suteikia ypatingo savitumo ir gyvumo. Kurėnai ganosi mariose, o poilsiautojai akimis gano kurėnus.

Štai spalvingosios vėtrungės. E. Jonušas atgaivino susidomėjimą unikalia Kuršmarių tradicija, vargu jau besutinkama. Su sūnumi Jovu, atvažiuodavusiu per vasaros atostogas, tas vėtrunges darė kaip suvenyrus lankytojams ir turistams. Įdomu, kad sumanesni žvejai ir seniau turistams specialias vėtrunges darydavo – vis papildomas uždarbis. 1978 m. E. Jonušas nupiešė autentiškas kurėnų vėtrunges, su fotomenininku Rimantu Dichavičiumi buvo pasiryžę išleisti vėtrungių piešinių ir fotografijų albumą.

Jeigu ne Jonušas, Nidoje gal nebūtų paminklo Kuvertams – tėvui ir sūnui. Ne visi žino, kad pokaryje originalą metalo laužui sudaužė į Kuršių neriją suvažiaavę naujakuriai. Gavo už metalą tris rublius – užmokestis už barbarybę. Jonušas ėmėsi atkūrimo darbų. Laimei, miškininkai išsaugojo paminklo nuotraukas, padėjo Eduardui kapelius sutvarkyti, aptverti tvora. Pagal Jonušo padarytus brėžinius paminklą atliejo Leningrade.

Likimo išbandymai

Ištikus sunkiai fizinei negaliai (po insulto liko paralyžuota kairė kūno pusė) dabar Nidoje Jonušą galima išvysti važiuojantį invalido vežimėliu – vieną ranką juk valdo. Ja dar ir kuria. Kai turi klausytojų, pasiguodžia: galbūt buvęs geriau įsikurti Drevernoje ar

Parnidžio kopose

Kintuose, pagaliau Minijos kaime prie Minijos upės galėjo namuką įsigyti. Būtų sau valtis gaminęs. Gyvenant kurorte draudimas po draudimo ne duoda ramybės.

Reikėjo tvoras nugriauti, paskui paaiškėjo, kad šitaip žalius vartus atidarė šernams, kurie negailėstingai išknisdavo gėlynus. Tada vėl leido atstatyti tvoreles. Paskui liepė nugriauti visas malkines. O kur žmogui malkas laikyti? Net jei pašiūrė tvarkinga, ją liepia griauti, tarsi žvejai praeityje gyveno be malkinių ir pašiūrų. Bet ne, vietos valdžiai atrodo, kad tos malkinės piktins atvykėlius ir poilsiautojus. O jie priešingai – ieško ne iščiustytų kampečių, bet autentiškos ir tik Kuršių nerijai būdingos aplinkos.

Niekam nė motais, kad E. Jonušas yra Neringos garbės pilietis. Jam tai nesuteikia privilegijų, nors turistinės bendrovės į lankytinų Nidos objektų sąrašus seniai yra įtraukusios tautodailininko dirbtuves. Be to, netekęs darbingumo, pats neapsirengia, jam reikalinga artimųjų pagalba. O tie artimieji – žmona Vitalija, dirbanti Thomo Manno muziejaus vedėja, ir šeimos

bute gyvenanti duktė. Atrodo, Eduardas labai ilgisi sūnaus, kuris dabar gyvena JAV, nes ten lengviau verstis.

Tai grybų puikumėlis

Kartą E. Jonušui kilo įtarimas, ar gerus prisidžiovintus grybus jis valgo. Gal kas iš Nidoje ar Preiloje poilsiausių mokslininkų pasiūlė patikrinti, o gal kitaip buvo, bet savo džiovintus grybus jis atidavė patikrinti į vieną tuo užsiimančių laboratorijų. Ten už galvos susiėmė: ir jūs tuos grybus namuose laikote, maistui vartojate? Grybų radioaktyvumas prašoko bet kokias normas. Buvo 1986-ieji, matyt, Černobylio atominės elektrinės katastrofos radioaktyvus debesis kliudė ir Kuršių neriją, paliko savo pragaištingą šleifą. Gaila, bet iš oficialių mūsų mokslininkų skelbtųjų duomenų taip nieko tikro tuo metu ir neišgirdome. Mokslinėse konferencijose skaitytieji pranešimai paprastai baigdavosi vis ta pačia sakraline fraze: radioaktyvus debesis nuslinko toliau į šiaurę, Lietuvoje atliktieji grybų, samanų matavimai rodo, kad viskas normos ribose... Švedai, kanadiečiai stebėjo padidėjusį radio-

aktyvumą, tik Sovietų Sąjungoje viskas buvo „normos ribose“. Nenormaliame pasaulyje, matyt, pati normos sąvoka buvo įgavusi iškreiptą pavidalą.

Vokiečiams įdomesnis negu lietuviams

Per Eduardą Jonušą būtų galima parodyti jei ir ne visą Kuršių nerijos istoriją, tai bent labai svarbią jos dalį. Būtų keista ir nedovanotina, jeigu Bernardas to darbo nesimtumtų, nes daug prisiminimų ir fotomedžiagos apie Kuršių neriją ir savo bičiulį turi sukauptęs.

Eduardas Jonušas Rasytės (dabar Rybačij Karaliaučiaus krašte atsidūrusioje Kuršių nerijos dalyje) kapiinėse tyrinėja lietuviškas ir kuršiškas pavardes. Eduardas su vėtrunge kaip laukimo simboliu. Bombų skeveldros, vėjo išpustytos iš smėlio. Savaip unikumas, nes ne kiekvienas norintis gali pamatyti. Vėjas atpusto skeveldras gal kas 15 metų ir vėl užpusto. Bernardas su Eduardu užėjo tą vaizdą netikėtai, visai atsitiktinai, bet spėjo įamžinti.

Žiobrinės šventė. Tai žiobrių gaudymo pradžios arba pabaigos šventė, kuri vykdavo du kartus per metus –

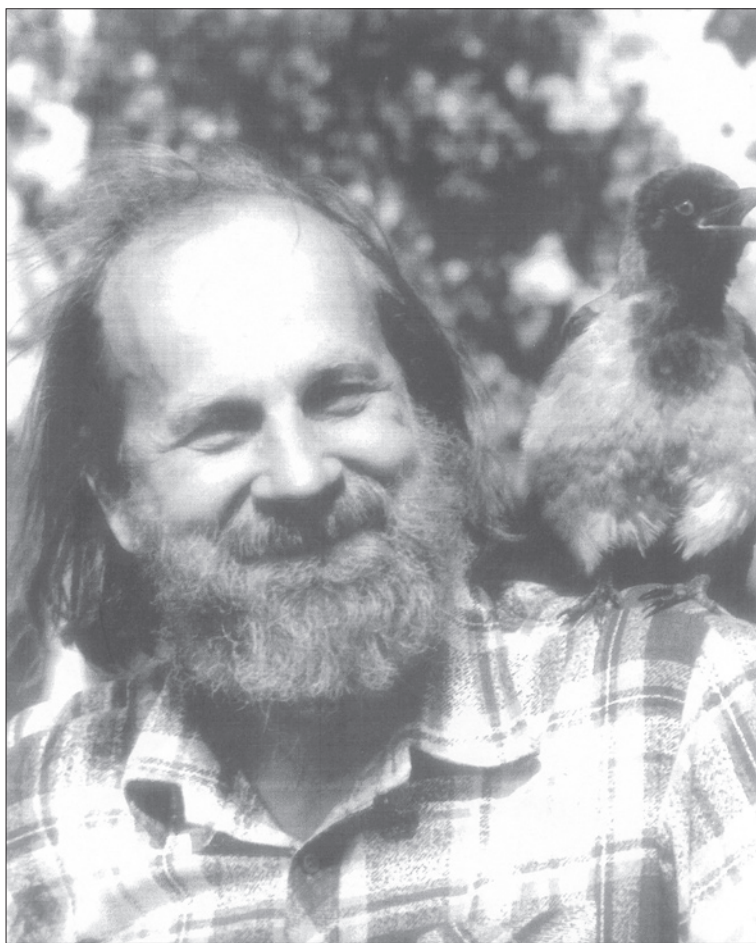
pavasarij ir rudenį. Šventės metu žvejai kepa žiobrių priešais ugnį, vaikai laukia susėdę. Kepti žiobriai valgomi, prieš tai šiek tiek sukapojami. Vyrų užsigeria degtinute, kaipgi kitaip gali būti.

Ir Eduardas prie savo pastatytojo kurėno. Be Eduardo atkurtojo kurėno neįsivaizduojamos Kuršių marios. Eduardas paskleidė madą statydinti kurėnus, o prieš kokį dešimtį metų Jūrų muziejus pradėjo etnokultūrinį projektą *Kurėno sugrįžimas*.

Plačias asociacijas kelia E. Jonušo dekoratyvinis pano *Pašto karieta* (metalas) Nidos pašto išorinėje sienoje. O jei dar išgertume arbatos, išvirtos iš nuo šiaudinio ar nendrinio stogo nuvarvėjusio vandens, kiek daug įdomaus būtų galima į tokią knygą sudėti!

Eduardas su Juozu Keliuočiu, Eduardas su gamtosaugininku Valdu Adamkumi. Kad taps Lietuvos prezidentu – tuo metu niekas nė nesapnavo. Lygiai kaip niekas negalėjo įtarti, kad iš šio žmogaus rankų daugeliui metų praėjus E. Jonušas gaus Gedimino ordiną.

Ne vienoje nuotraukoje Eduardas su profesore Marija Gimbutiene. Garsoji archeologė, archeomitologijos

Eduardas Jonušas su savo bičiule

mokslo kūrėja buvo priblokšta krikštų, kuriuos išvydo atkurtus E. Jonušo senose Nidos kapinėse. Pasakė, kad vien dėl šių krikštų buvo verta į Lietuvą atvykti. Juodkrantėje Raganų kalne M. Gimbutienė Bernardas nufotografavo su išdrožtąja Ragana.

Ir dar viena gyvenimo akimirka, sustabdyta pastabios Bernardo akies ir fotoaparato užrakto: *Tiesos* laikraštį pasitęsęs, žuvį pasidėjęs – Eduardas ruošiasi užkandžiauti. Mažai kuo skiriasi nuo XX amžiaus Paryžiaus bohemos dailininkų, apie kuriuos taip vaizdingai rašė Anri Periušo. Jo dėka apie tuos dailininkus žinome daugiau, negu apie savuosius. Matyt, reikia būti kitos kultūros atstovu, kad mūsų deimantūku būtų pastebėti. Ir talentą turėti, norint juos atskleisti, suaktualinti, padaryti pasaulio meno ir kultūros dalimi. Vokiečiai pastebi Eduardo Jonušo darbų išskirtinumą, gal net asmenybės unikalumą. Mums tai lyg savaime suprantami dalykai, pro kuriuos savo kasdienybėje gan dažnai praeiname, kaip vienoje vietoje nenustygstantys turistai. O juk ir Kuršių nerija be Eduardo būtų kitokia. Kokia, sunku apibūdinti, bet kad neturėtų tam tikros dalies savo šarmo, galima neabejoti.

Pasitelkus kai kuriuos paties Eduardo meno kūrinius, jo paveikslus ir skulptūrų nuotraukas, išeitų įspūdingas albumas. Tačiau šandien tokių knygų vertė labiau suvokia vokiečiai negu broliai lietuviai. 1995 m. Vokietijoje E. Jonušo bičiulis Ewaldas Heinas sudarė ir išleido knygą *Cymbala*. Joje septyniolikos Jonušo paveikslų ciklas su paties Eduardo ir knygos sudarytojo E. Heino komentarais.

Vokietijos leidyklose išleistos dvi paties E. Jonušo knygos: *Hund ist auch Mensch* (Šuo taip pat žmogus, 2000) ir *Fantastische Bilder Eduardas Jonušas* (Fantastiniai Eduardo Jonušo paveikslai). Knygos tapo savotiškais bestseleriais, o vokiečiai tikriausiai stebisi lietuviais, kad turėdami unikalią Kuršių nerijos gamtą ir tokią asmenybę kaip Eduardas Jonušas, nesugeba rasti lėšų jo kūrybai skirtus albumus ir kitas knygas išleisti.

Vokiečių dėmesį E. Jonušo asmenybei skatina ir kai kurie išskirtiniai jo

biografijos momentai: Antrojo pasaulinio karo metais gyvenimas Vokietijoje ir už tai sumokėtoji kaina – nuteistas 25 metus lagerio už „tėvynės išdavimą“. Sovietinė tėvynė baudė už nebūtas kaltes, siekė nužmoginti žmogų, bet pragaras E. Jonušo asmenyje tik dar labiau įtvirtino humaniškas vertybes.

Gyvenimas pasakoje

Vis dėlto leidinį apie Eduardą Jonušą jau yra sudaręs ir Bernardas. Tariame Neringa, suprantame Jonušas ir priešingai. Bent jau šiai knygai visiškai tinka. Tai Neringos miesto 50-ajam gimtadieniui rengiama knyga *Gyvenimas pasakoje*. 1961 m. keturios Kuršių nerijos gyvenvietės – Nida, Preila, Pervalka ir Juodkrantė buvo sujungtos į vieną administracinį vienetą – Neringos miestą, kurio centras Nida. Neringos miestas yra Kuršių nerijos nacionaliniame parke, kuris įkurtas 1991 metais. Vadinasi, 2011 m. bus minimas Neringos miesto 50-metis ir Kuršių nerijos nacionalinio parko 20-metis. Veikiausiai tada ir išvysime leidinį *Gyvenimas pasakoje*. Jame bus 99 apybraižos ir miniatiūros, pajvairintos fotografijomis, kurių daugiau nei 200. Fotografuota 1963–1992 m., t. y. aktyviausiu Eduardo Jonušo gyvenimo ir veiklos laikotarpiu. Aišku, neapsiribota vien šio menininko portretu. Juk E. Jonušas kupinas Kuršių nerijos kaip sunkus vasaros korys medaus. Per menininką Bernardas parodys daug šviesių Lietuvos žmonių, kurie vienaip ar kitaip su Kuršių nerija susiję, daug padarė, kad šis unikalus gamtos ir žmonių rankomis sukurtas stebuklas gyvuotų.

Naminės Nerijos varnos

Vienoje Bernardo nuotraukoje Mikelis Engelinus – bene paskutinis iš senųjų Kuršių nerijos žvejų. Tiesa, dar gyveno jo sūnus, bet nuotraukose vargu ar kas kitas būtų susilyginęs su Mikeliu Engelinu (1882–1972) – toks tipažas. Turėjo prisijaukinę varnelę, kuri gyveno jo namuose. Buvo prisijaukinę varną ir Eduardas.

Pirma artimesnė Bernardo pažintis su Neringos varnomis įvyko 1958 m., kai su mokytojų ekskursija iš Kauno pirmą kartą pateko į Nidą. Viskas aplinkui stebino atvykėlius – savita gamta, tokia

trapi ir pažeidžiama, žvejų sodybos priemarių, padžiauti žvejų tinklai, marių ir jūros vandenų platybė ir net vietinės varnos, kokių kitose Lietuvos vietose neišvysti.

Trys pusamžiai Nidos gyventojai kažką kuršiškai aptarinėjo, vienas tų vyrų buvo su dviračiu, ant kurio rankenos jaučiai tupėjo varna. Aiškiai naminė, – pagalvojo Bernardas, nors ir suabejojo, kad tokių varnų būtų. Bent jau neteko girdėti. Vyras baigė savąjį pokalbį, dviračio savininkas apžėgė savo transporto priemonę ir nuvažiavo, o varna nuskrido iš paskos. Ekskursantams tai buvo tarsi mažytis spektakliukas.

Apie Neringos varnas Bernardas daugiau sužinojo iš Nidos žvejo Mikelio Engelinio, su kuriuo susipažino jau dirbdamas Klaipėdoje, kai tekdavo gan dažnai buvoti ir Nidoje. Matė ir Engelinio namuose skraidančią prisijaukintą varną.

Senasis žvejys nemažai yra pasakojęs Bernardui, kad jei ne varnos, sunkmečiu ar aršesnę žiemą Neringos žvejams kuršiams kartais būtų visai rieta. Varnos, tiksliau varniena, padėdavo žmonėms išgyventi. Rudenį vietos gyventojai statydavo varnų gaudyklas, sugautas varnas nupešdavo, išskrozdavo, sūdydavo statinėse arba rūkydavo kaip kokį ungurį. Atitinkamai paruošta varniena buvo tapusi tradiciniu kuršių žvejų patiekalu.

Keistas dalykas, bet varnų gaudymo ir ruošimo maistui įprotis, virtęs senųjų kuršių tradicija, netrukdydavo Neringos gyventojams susidraugauti su kai kuriomis iš tų varnų, tarp jų įgyti tikrų draugų ir net numylėtinių. Labai įdomi žmogaus ir varnos simbiozė. Bet kaip sakydavo senasis Mikelis Engelinus, varna yra varna. Kai kurios iš jų taip prisirišdavo prie žmogaus, kad tapdavo net pagalbininkėmis, kai reikėdavo vilioti varnų pulką į parengtas gaudyklas. Varnos kolaborantės dėl savo gentainių, patekusių ant kuršių pietų stalo, nesikrimsdavo, gal ne nenuvokė, ką reiškia krimstis dėl likimo artimo savo. Varna ir lieka varna.

Eduardas Jonušas taip pat buvo prisijaukinęs varną, ji net atskridusi tūpdavo ant jo peties, bet sunku būtų patikėti, kad Eduardas galėtų papiktinaudžiauti tokiu laisvo paukščio pasitikėjimu ir mokytojų draugę vilioti savo gentaines į joms nutiestus tinklus.

Atsidėkodamas už draugystę E. Jonušas savo draugužę įamžino Juodkrantės Raganų kalne skulptūroje tarp Kuršių marių žvejų.

Kaip užgimė draugystė

Renkant medžiagą apie Eduardą Jonušą, bandant gilintis į kitų autorių pateiktas žinias teko susidurti su daugybe prieštarų teiginių, skirtingai pateikiamų biografinių faktų. Atrodytų, ši asmenybė turi visas galimybes po truputį virsti Neringos legenda, kai jau bus sunku atskirti tiesą nuo pramano, tegu ir nepiktybiško. Juk kas yra kiekviena reikšminga asmenybė: ne tik tuo, kuo yra iš tikrųjų, bet ir tuo, kuo yra žmonių ir tautos vaizduotėje. Dar nežinia, kas yra svarbiau. Gerai pagalvojus, visi šiek tiek gyvename savaip virtualiame pasaulyje, kuriame vyrauja ne vien tikri faktai, bet ir žmonių sąmonės reiškiniai, ne visada patikrintos žinios, kuriuos kartais įgyja ne mažesnės jėgos už būtus dalykus. Štai kad ir dėl Eduardo Jonušo ir jo tėvų gyvenimo Vokietijoje Antrojo pasaulinio karo metais. Vieni autoriai tvirtina, kad šeima persikėlė į Rytprūsius, o iš jų į Berlyną, dar prieš prasidedant Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karui, kiti rašo, kad jau karui

prasidėjus. Net ir su Bernardo pagalba ne visus biografinius niuansus pavyko išsiaiškinti, nors jiedu su Eduardu juk labai geri draugai.

Pirmą kartą Bernardas Jonušą išvydo 1961 m. Kačerginėje, kai šis su savo dore ten buvo atplaukęs. Artima judviejų draugystė užsimezgė 1963-aisiais klaipėdiečių įsimintinos kelionės į Tolminkiemį metu. 1965 m. kartu važiavo į Žemaitės gimtinę Bukantę. 1966 m. gegužės pabaigoje teko nakvoti vienoje palapinėje prie Minijos, o saulei patekėjus abu išėjo ieškoti Rūpintojėlių. Vasarą kartu lankėsi Priekulėje pas Evę Simonaitytę, grybams prasidėjus važiavo grybauti į Rūdšilį, nakvojo Bernardo tėviškėje Lekėčių kaime (nepainioti su Lekėčių miesteliu).

Regis, Bernardo pavyzdys įkvėpė ir Eduardą pakvėpuoti ne vien Baltijos jūros, bet ir Atlanto vandenyno sūrymu. 1966 m. pabaigoje Bernardas kaip fotokorespondentas kartu su *Lietuvos žvejo* laikraščio redaktoriumi Venantu Butkumi turėjo progos išplaukti į Šiaurės jūrą ir Atlantą su plaukiojančia žvejybine baze *Sovetskaja Litva*, kurioje gyveno, fotografavo ir rašė reportažus visą mėnesį. Vėliau buvo perkelti į plaukiojančią bazę *Sovetskaja Arktika*. 1967 m. Eduardas panašiai, tik kaip dailininkas, patraukė į Atlantą. Kadangi Lietuvos žvejybiniai laivai plaukiojančios bazės raižė tik jūrą ir Atlanto vandenį, į užsienio uostus neužsukdavo, tai ir Eduardas neatrodė pavojingas keleivis. Plaukiojančiai bazei *Sovetskaja Arktika* vadovavo kapitonas Vilius Pakalniškis, šturmanu buvo Juozas Karvelis, su kuriuo Eduardas ypač susidraugavo – abiejų pažiūros sutapo. Kaip nepriiminti, kad J. Karvelis 1990 m. jau kaip Aukščiausiosios Tarybos deputatas tapo Kovo 11-osios Nepriklausomybės Akto signataru.

Rašytoja nemanė esanti labai raudona

Grįžkime prie Bernardo ir Eduardo įsimintino vizito pas liaudies rašytoją Evę Simonaitytę, kuri svečius pasitiko rūstoku pasisveikinimu: „Tai ką, ir vėl tie banditai pas mane!?“ Sveteliai taip

sutriko, kad kurį laiką buvo žado netekę. Jonušas išvis pirmą kartą lankėsi pas rašytoją, tad žodelyčiai „ir vėl“ jos lūpose bent jam visiškai netiko. Evė norėjo būti originali, tad patenkinta savo išmone rašytoja paaiškino: visus mielus žmones banditais vadinanti, taigi šią garbę suteikusi ir jiems – labai lauktiems svečiams. Išskentusiems šią netikėtą įžangą Bernardui ir Eduardui buvo atsidėkota didelėmis konjako taurėmis.

Apie tai jau buvome rašę, bet Bernardas iš savo atsiminimų skrynios sugebėjo išmeškierioti dar keletą vaizdingų štrichų, tad prie to susitikimo vėl grįžtame. Iš anksto buvo sutarta, kad Eduardas rašytoją tapys, o Bernardas fotografuos. Ne kažin kas iš to sumanymo išėjo, bet išliko prisiminimas, o ir šio toks Eduardo tapybos rezultatas. Bernardas darbo metu stengdavosi su taurele nesibičiuliuoti, ir šiaip labai retai jį galima pamatyti su taurele prie lūpų. Bet tąsyk po tokio pasisveikinimo konjako taurė (tada lietuviai gerdavo ne brendį kaip dabar, bet konjaką) buvo lyg ir neprošal. Tuo labiau, kad pati liaudies rašytoja vaišino. Jeigu ne tas abiejų menininkų konfūzas, būtų gal ir nepavaišinusi.

Eduardas po konjako taurės mėgino piešti rašytojos portretą, bet buvo aišku, kad nesiseka. Bernardas nebاندė fotografuoti, tad rašytojai kantriai pozuojant Eduardui, visi trys daugiau šnekučiavosi. Buvo pavakarys, besileidžiančios saulės spindulys krito ant Simonaitytės veido, nudažydamas ryškia spalva, tad dailininkas savo pastelėje nepagalėjo ryškių raudonų dažų. Vėliau tą rašytojos portretą užbaigė, jis buvo eksponuojamas Priekulės paukštininkystės tarybinio ūkio kultūros namuose. Matė tą portretą ir į ringinį atėjusi Evė Simonaitytė. Bernardas pasiteiravo, ar rašytojai patinka josios portretas? „Patiko. Bet aš juk nesu tokia raudona...“

Apie kitus Bernardo ir Eduardo bendrus nuotykius tikriausiai bus galima pasiskaityti naujoje Bernardo knygoje *Gyvenimas pasakoje*.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Kad Žiobrinės šventė Nidoje taptų tradicine daug prisidėjo ir Eduardas Jonušas

GYVENIMO KELIAS

Likimo ir kūrybinės minties priešpriešos

V. KERAS

Jungtis tarp epochų

Vienas svarbiausių pastarojo meto kultūrinių įvykių Lietuvoje tapo nacionalinės aukštosios mokyklos ištakų jubiliejus. Jo paminėjimo renginiai pamažu išsiplėčia, nubanguodami per fakultetus ir katedras. Atsiskleidžia naujos aplinkybės ir detalės, fakultetų ir katedrų susidarymo prielaidos ir jų raida. Išryškėja asmenybės, kurios perduoda anų laikų intelektualų entuziazmą, jų dvasinį potencialą, vertybines orientacijas naujoms bendradarbių kartoms.

Kauno technologijos universiteto (KTU) Statybos ir architektūros fakultetas gali pasidžiaugti, kad tarp mūsų yra ir vienas mohikanų, kuriuos ugde įžymieji mūsų krašto žmonės: Antanas Žmuidzinavičius, Stasys Ušinskas, Kazys Šimonis, Liudas Truikys.

Epochas jungianti grandis – Jonas Minkevičius, kurio gražų jubiliejų ne taip seniai minėjome.

Architektas profesorius Jonas Minkevičius iš įžymiųjų savo dėstytojų perėmė ir iki šių dienų išsaugojo tarpukario Lietuvoje veikusios aukštosios mokyklos tradiciją. Palyginti su dauguma giminingų įstaigų, ji buvo labai jauna, bet labai dinamiška, sparčiai besivystanti, kurianti Lietuvoje aukštojo mokslo židinius, dvasiškai turtinga. Profesorius išsaugojo ir siekia įdiegti dabarties pragmatiškam jaunimui bent dalelę tų laikų universitetinio mąstymo, kolegiškumo, tėvynės meilės, atsidavimo profesijos etikai. Stengiasi perteikti kitas universitetinio gyvenimo vertybines orientacijas, kad išsaugotų tą kūrybinę atmosferą, už kurią Lietuvoje taip gerbiamas tarpukaryje veikęs universitetas. Jo profesūra jau yra tapusi savotiška elgesio ir profesionalumo etalonu vėlesnėms aukštųjų mokyklų bendruomenėms kartoms.

Žiupsnelis faktografinių duomenų

Jonas Minkevičius gimė 1929 m. birželio 24 d. Ožkinių kaime Kupiškio rajone. Tarpukario Lietuvoje mokėsi Didžprūdžių (Kupiškio raj.) pradžios mokykloje, o ją baigęs – Kupiškio gimnazijoje (1940–1945). Pokaris blaškė daugelio žmonių gyvenimus, suvėlė jų likimus. Dėl susiklosčiusių aplinkybių ir Jonui teko mokytis toli nuo namų: Klaipėdos 1-ojoje gimnazijoje (1945–1947), Panevėžio 1-ojoje berniukų gimnazijoje ir Panevėžio suaugusiųjų gimnazijoje (1947–1948). Toliau (1948–1950) studijavo tuometiniame Kauno valstybiniame universitete ir

Istorinis, jau sunaikintas, Paketurių kalnelis prie Kupiškio – archeologinis senkapis su skulptūriniu kryžiumi. Ekspedicijų nuotrauka, 1951 m.

naujai įkurtame Kauno politechnikos institute. Aukštąją mokyklą baigė 1954 metais.

Dar besimokant gimnazijoje Jonas turėjo užsidirbti pragyvenimui. Pokaris buvo labai sudėtingas ir kaime, ir mieste. Taip gimnazistas tapo Panevėžio apskrities Vykdomojo komiteto mokesčių skyriaus sąskaitininku. Žvelgiant į praeitį susidaro įspūdis, kad jaunystėje patirti išbandymai užgrūdino J. Minkevičiaus charakterį, paruošė vėliau jo patirtiems didesniems išbandymams.

Studijų metu buvusio ateitininko ideologinis rezervuotumas akivaizdžiai nesiderino su tuomet pageidautinu tarybinės studentijos politiniu įvaizdžiu. Tai atsiliespėjo per absolventų skirstymą į būsimas darbovietes. J. Minkevičius buvo paskirtas darbų vykdytoju į Stalingrado HES statybas. Galbūt tikėtasi, kad jis sėkmingai persiauklės, perims tarybinius idealus.

Tačiau architektai tokiose statybose nėra labai paklausūs. Ir J. Minkevičiui po ilgesnių pastangų pavyko išsirūpinti atleidimą iš tos darbovietės, grįžti į Lietuvą.

Grįžęs į Lietuvą Jonas dirbo Kauno miesto Vykdomojo komiteto statybos ir architektūros skyriuje inžinieriumi architektu. Suprojektavo keletą pastatų, dabar esančių įvairiose Kauno vietose.

Tačiau ir čia Jonas nerado norimos

kūrybinės erdvės. Jam rūpėjo imtis intelektualesnės profesinės veiklos. Pagaliau, atlaikęs didžiulį sąjunginį konkursą, J. Minkevičius pradėjo studijuoti aspirantūroje Maskvos Architektūros teorijos, istorijos ir perspektyvinių problemų mokslinio tyrimo institute, įsidarbino Lietuvos mokslų akademijos Statybos ir architektūros institute. Tuomet šis institutas dar buvo jauna mokslo įstaiga. Tiesioginis ryšys su sąjunginiu mokslo centru buvo visapusiai naudingas ir Jonui, ir institutui.

Faktografinis žmogaus gyvenimo aprašymas palieka apie jį labai paviršutinišką įspūdį. Lieka neatskleistos aplinkybės, kurioms susiklosčius žmogus turėjo priimti sprendimus, taip pat idėjos ir vertybinės orientacijos, kuriomis žmogus vadovavosi tuos sprendimus priimdamas.

Rašant apie J. Minkevičiaus gyvenimą ir veiklą, tenka įvertinti, kad daugelis to laiko aplinkybių, įvykių, padarinių nūdienos žmonėms beveik nežinomos ar sunkiai suprantamos. Tačiau jos buvo dažnai lemtingos atskirų mokslo žmonių, ištisų mokslo šakų ir visos nacionalinės mokslų krypties sistemos gyvybingumui.

Pradiniai žingsniai moksle

Mokslinės veiklos pradžioje galima pastebėti tam tikrą J. Minkevičiaus

bandymą atsiriboti nuo vyravusių ideologinių spekuliacijų kurstytos architektūrinės izoliacijos. Galbūt jis tikėjosi, kad prisijungdamas prie architektūros paveldo tyrimų išvengs ideologinių priekabių ir apribojimų. Tuo atveju būtų registruojami ir objektyviai aprašomi egzistuojantys tikrovėje statiniai, įvykę faktai.

Atrodė lyg jie nebeturi įtakos vadinamosios tarybinės architektūros perspektyvinei raidai. Kaimo gyvenimas tuomet jau buvo tvarkomas sovietiniais pagrindais. Tačiau ideologizuotas požiūris į gyvenimą tuometėje Lietuvoje įžvelgė grėsmes ir objektyvumo nuostatose. Tvirtinta, kad objektyvumą taip pat privaloma pripildyti sovietinio idėjinio klasinio turinio.

Architekto J. Minkevičiaus profesinės veiklos pradžia beveik sutapo su sodybų tuštėjimo metais. Tos kartos žmonių gyvenamuoju laikotarpiu žemių melioracija sistemingai naikino tai, kas dar buvo likę kaimuose po agresyvos kolektyvizacijos. Vien tik agrotechniniu požiūriu, kaimiškose vietovėse norėta įgyvendinti pažangesnės žemdirbystės prielaidas. Apie smulkių ūkių stambinimo poreikį diskutuota jau tarpukariu. Tad smulkiausių vienkiamų sujungimas galėjo būti pažangus reiškinys. Tačiau visa tai buvo daroma ganėtinai drastiškai tiek socialiniu ekonomi-

niu, tiek kultūriniu požiūriu, labai nemokliškai ir negailestingai – organizaciniu požiūriu. Be to, tremtys, kolektyvizacija, kiti veiksniai jau buvo palikę ryškų pėdsaką Lietuvos kaime. Sodybos buvo grobstomos, jos sparčiai nyko. Iš esmės nyko didelės gyventojų socialinės gyvenimo sanklodos bruožai. Buvo išardoma ir perkeliama į kolūkių ir tarybinių ūkių centrus, o kartais tiesiog kūrenama daugybė klotimų, tvartų, svirnų ir kt. Taip susidarė prielaidos ilgaamžės kaimiškosios materialiosios kultūros sparčiai erozijai.

Taigi reikėjo sparčiau fiksuoti etnografiniu istoriniu atžvilgiu vertingiausius išlikusius kaimo paveldo bruožus, statinių architektūros, sodybų ir senųjų gyvenviečių ypatumus. Tokie faktografiniai duomenys visų pirma turėjo pasitarnauti ateities sisteminiams lyginamiesiems tyrimams, kultūrologiniams apibendrinimams.

To meto inteligentija suprato, kad be jos niekas kitas šio darbo nesiims ir nepadarys.

Žinant visa tai ir liaudiškos, ir profesionalios architektūros pasiekimus siekia pastebėti, nuodugniai pasiekti ir bent tokiais būdais išsaugoti kaip reikšmingą materialios ir dvasinės kultūros paveldą. Etnoso materialios kultūros istorijos požiūriu architektūrinio paveldo objektai gerai atspindi jų kūrėjų santykį su gamta, gebėjimą pritaikyti tam tikrus sprendimus prie būsimos statinio paskirties, objektui numatytų funkcinių uždavinių įgyvendinimo. Jie parodo, ar sprendimai buvo tinkamai derinami prie turimų išteklių, vietinių meistrų gebėjimų. Tai visuomet reikšminga masinėje statyboje, apibūdina statytojų gebėjimą prisitaikyti prie vietos klimato sąlygų, atsižvelgiant į ekonominius poreikius, galimybes ir kitus veiksnius. Senojoje architektūroje dažnai galima įžvelgti ne mažesnes nei šiuo metu pastangas sukurti žmogui ir gyvūnui kuo natūralesnę aplinką. Lietuviškose sodybose buvo siekiama išsaugoti glaudų ryšį su gamta ir, esant galimybėms, ją dar praturtinti. Gana meistriškai buvo sprendžiami statybiniai uždaviniai. Išradingai naudoti vietiniai ištekliai.

J. Minkevičius aktyviai įsijungė į šio sparčiai nykstančio lietuvių kultūros paveldo tyrimus, duomenų sisteminimą ir jo aprašymą mokslinėje spaudoje.

Tačiau tai buvo laikai, kai naudojantis Josifo Stalino autoritetu, siekta pastatyti neramią Lietuvą į SSSR jai numatytą vietą. Asmeniškai J. Stalino vardu viename tada svarbiausių leidinių buvo paskelbta didelės ap-

Architektūrinė ekspedicija. Nesvyžiaus pilies tyrinėjimas. Architektai Jonas Minkevičius, Algė Grinevičiūtė. 1954 m.

Istorinis, jau sunaikintas, peizažas. Lėvens slėnis prie Palėvenės. Sovietmečiu kairysis Lėvens krantas užstatytas Noriūnų gyvenvietėje, 1951 m.

Architektūrinės ekspedicijos į Baltarusiją dalyviai. Architektai Stasys Abramauskas, Antanas Pilypaitis, Jonas Minkevičius, 1954 m.

Jono Minkevičiaus nuotraukos

Žibarto Šimanavičiaus nuotrauka

Varšuva. Vilanovo, prie Patockio paminklo. Architektūros mokslininkai Eugenijus Čigriejus, Jonas Minkevičius. 1989 m.

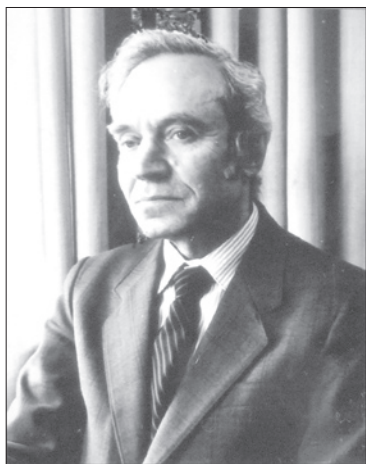
imties publikacija apie lietuvių kalbos kilmę iš rusų kalbos. Ta publikacija daugeliu atžvilgių prieštaravo pasauliniam lyginamosios kalbotyros mokslui. Tačiau ja buvo siekiama kitų – ideologinių kultūrinių – tikslų. Ideologiniai funkcionieriai tai greitai įsisavino. Rusiškoji kultūra ir istorija buvo pripažinta dominante. Kitos, ypač europinės kultūros tradicijos, buvo niveliuojamos, priskiriamos antraeiliam ar trečiaeiliam reikiškimams. Atitinkamai mažiau dėmesio ir lėšų buvo skiriama tokių apraiškų studijoms.

Vyraujant tokiems požiūriams, kokie moksliniai darbai apie lietuvių architektūros originalumą dar galėjo būti toleruojami? Kokią prasmę tarybiniam žmogui galėtų turėti mokslinės studijos apie lietuvių liaudies architektūros būdingus bruožus, ypač pažangias savybes, jeigu tas neišplaukia iš bendrosios slaviškosios kultūros, iš bendrųjų jos vertybinių orientacijų.

Vyraujant tokiam ideologiniam klimatui TSRS mokslo organizacijų sistemoje J. Minkevičius, remdamasis surinkta medžiaga, parašė ir pateikė savo pirmąją disertaciją mokslo kandidato (dabar būtų – mokslų daktaro) laipsniui įgyti. Ši disertacija tada atrodė ideologiškai ydinga. Dalį jo disertaciniame darbe pateiktos medžiagos pareikalauta išmesti. Dalį išlyta pateikti vyraujančiame ideologiniame kontekste. Grytelininkai, desincininkai ir panašūs lietuvių „pažangiosios“ liaudies atstovai negalėjo sukurti išplėtotų sodybų. Tai buožių ar pasiturinčių valstiečių pasistatyti objektai. Tuo metu į juos buvo žiūrima arba santūriai, arba atvirai priešiška. Be to, didelė dalis J. Minkevičiaus aprašytų objektų – ištremtųjų ir Sibiro sodybos. Todėl jei ir galima buvo juos tyrinėti, tai tik iš klasinių pozicijų, kaip tam tikras kaimo gyvenimo piktžaidės. Padorus mokslo žmogus J. Minkevičius perrašyti savo darbo nesutiko, o tai buvo didelis politinis akibrokštas, niekaip nesuderinama su tarybinio mokslininko jaunosios kartos ugdytojo statusu. Netrukus J. Minkevičius pajuto savo ideologinio neraštingumo, kaip tada vertindavo, padarinius. Galiausiai jo disertacija buvo atmesta, neleista jos ginti. Disertacija netenkino marksistinės ideologijos reikalavimų. Pasigesta būtinos tokiu atveju feodalizmo ir kapitalizmo visuomenės kritikos. Senoji lietuvių liaudies architektūra neturėjusi apimti pasiturinčiųjų

valdoms priklausiusių statinių ir t. t., be to, buvo ir daugiau pretendentų, kurie atrodė ideologiškai geriau pasirengę vertinti faktus. Panašių sunkumų savo moksliniame darbe turėjo ir kiti autoriai.

Dirbdamas Statybos ir architektūros institute, palaikydamas ryšius su Maskvos Architektūros teorijos, istorijos ir perspektyvinių problemų institutu ir kitais mokslo ir kultūros centrais, Jonas Minkevičius galėjo toliau studijuoti pasirinktos srities raidą. Tuometėje TSRS buvo sukaupta nemaža medžiagos architektūros istorijos ir panašiais retrospektyviniais klausimais.

Jonas Minkevičius

Gerokai kuklesni buvo rinkiniai apie architektūros mokslų objektyvius principus ir teorinius pagrindus. Vakarų architektūros kryptys buvo vertinamos labai nevienareikšmiai. Daugumai architektūros specialistų Vakarų pasiekimai darė įspūdį ir kelė susidomėjimą. Sovietų ideologams Vakaruose vykstantys procesai buvo iš principo nepriimtini ir nepropaguotini. Aiškinta, kad tai galėtų būti palaikyta pasaulinio komunizmo pozicijų silpnumu. Vengta Vakarų pranašumų pripažinimo, tegu ir vienoje, palyginti ribotoje žmoniškosios veiklos srityje.

Mažiausiai nagrinėtos naujosios architektūrų ir miestų statytojų idėjos. Sovietinė miestų statyba ir architektūra vystėsi iš esmės skirtingomis kryptimis nei pasaulinė teorija ir praktika.

Jonas Minkevičius ir kiti specialistai suprato, kokia prieštaringa esti susiklosčiusi padėtis.

Nelinkęs lengvai pasiduoti ir nepripažįstantis kompromisų mokslo srityje dėl ideologinių sumetimų, J. Minkevičius parengia naują disertacinį darbą *Architektūros ir*

monumentaliosios dekoratyvinės dailės kompoziciniai pagrindai šiuolaikiniame interjere. Tuomet šiuolaikiniu laikytas tarybinio laikotarpio interjeras, tačiau darbe pateikti ir būdingi Vakarų šalių visuomeniniai interjerai.

Šiame moksliniame darbe pirmą kartą pasaulinėje architektūrologijoje ir menotyroje buvo sukurti originalūs teoriniai architektūrinės vidaus erdvės ir dailės sintezės kompoziciniai pagrindai. Jie paskelbti autoriaus knygoje *Interjeras ir monumentalioji dekoratyvinė dailė* (Maskva, rusų k., 1971), kuria iki šiol naudojama užsienyje ir Lietuvos aukštosiose architektūros ir dailės mokyklose. Tai buvo pirmas Lietuvos architektūros mokslo indėlis į tarptautinį šios srities mokslą. Ieškoti klasinės kovos bruožų neprireikė. Tad J. Minkevičius savo disertaciją sėkmingai apgynė 1967 metais.

Pažymėtinas labai produktyvus J. Minkevičiaus mokslinis darbas Statybos ir architektūros MTI. Jis paskelbia keletą šimtų mokslinių ir mokslo populiarinimo straipsnių. Mokslinių ekspedicijų medžiagą apibendrinio ir paskelbė *Lietuvos TSR architektūros paminklų apsaugos inspekcijos metraštyje* (1960 m.), *Lietuvos TSR architektūros klausimai*, nuo 1961 m. – *Lietuvių liaudies architektūra* II tomas, 1968 m., *Pasaulio tautų menas* (rusų k., 1965 m.), parašyta su kitais autoriais, *Medinė architektūra Lietuvoje* (2002 m.), esmingai praplėsdamas informaciją apie nykstančią liaudies architektūrą. J. Minkevičius ją praktiškai panaudojo kuriant lietuvių liaudies buties muziejų Rumšiškėse, kur jis nuo pat pradžių (1966 m.) buvo mokslinės tarybos narys, rinko eksponatus, dirbo be atlyginimo. Dalis tuomet parengtų jo leidinių užsigulėjo, juos išleisti dvejeta to laikotarpio redakcijose „dėl nepakankamo ideologinio brandumo“, įvertinant tyrimų metu surinktą medžiagą iš klasinių pozicijų.

Daugelis mokslo darbuotojų tokios leidinių gausos nepajėgia parengti per visą darbingo gyvenimo laikotarpį. MA Statybos ir architektūros institute J. Minkevičius dirbo iki 1967 metų. Tuo metu ieškodamas būdų Lietuvos TSR valstybinio Dailės instituto Kauno vakarinio skyriaus dėstytojų gretoms sustiprinti Taikomosios dailės katedros vedėjas Z. Varnauskas prikalbino J. Minkevičių nuo 1967 m. pavasario semestro pradėti aukštosios mokyklos dėstytojo veiklą. Beje, aukštųjų mokyklų ir mokslinių įstaigų tinklą sparčiai plėtojant nuolat trūko kvalifikuotų specialistų. Todėl jaunas gabus architektas greta pedagoginės veiklos nuo 1972 m. vėl dirba Statybos ir architektūros institute. Nuo 1975 m. – tik šio instituto darbuotojas. 1978 m. J. Minkevičius tampa šio instituto architektūros teorijos ir perspektyvinių problemų sektoriaus vadovu.

Bus daugiau

KTU studentai užvaldo darbo rinką

Studentai mugėje „KTU Karjeros dienos 2010“

Kovo 17 d. Kauno technologijos universitete (KTU) vyko kasmetinė didžiausia Baltijos šalyse įmonių ir studentų kontaktų mugė *KTU Karjeros dienos 2010*. KTU studentais, kaip būsimais darbuotojais, susidomėjo stabiliausias Lietuvos įmonės, didžiausios šalyje užsienio kapitalo kompanijos ir kelios visame pasaulyje žinomos tarptautinės bendrovės. Šiame renginyje dalyvavo net 50 sėkmingai veikiančių įmonių, iš kurių užsienio kapitalo kompanijos sudaro apie 30 proc.

„Dauguma Lietuvos ir užsienio kompanijų supranta KTU rengiamų specialistų perspektyvumą, domisi rinkos tendencijomis, todėl savo ateitį ir veiklos rezultatyvumą sieja būtent su jais“, – teigė KTU Karjeros centro vadovė Kristina Bakšaitė. Pasak šiųmetėje kontaktų mugėje dalyvavusių įmonių atstovų, **maždaug pusė jų personalo yra esami KTU studentai arba absolventai**. „Tai rodo puikų universiteto absolventų pasirėmimą ir savo srities veiklos išmanymą“, – teigė renginio mecenatas AB ABB viceprezidentas Kęstutis Jablonskis.

Kasmet organizuojamos *KTU Karjeros dienos* naudingos ir studentams, ir įmonėms. „Dalyvaujančios įmonės randa puikių darbuotojų, padidina apyvartą, gaminamais produktais ar teikiamomis paslaugomis sudomina daugiau žmonių. Studentams tai puiki galimybė sužinoti aktualios informacijos apie karjeros galimybes, jų srities specialistų poreikį, praktikos vietas ir

šalia teorinių žinių įgyti praktinių“, – renginio atidaryme kalbėjo KTU rektorius prof. Raimundas Šiaučiūnas.

Šiame kontaktų mugėje dalyvavusių įmonių atstovai džiaugėsi dideliu motyvuotų ir aktyvių studentų būriu. Jaunimas domėjosi įsidarbinimo galimybėmis, aiškinosi, kokiomis savybėmis turi pasižymėti asmuo, norintis įsidarbinti konkrečioje įmonėje, kokių įgūdžių privalo įgyti siekdamas karjeros.

Kasmet įmonių ir studentų kontaktų mugėje apsilanko daugiau nei 3 000 perspektyvių, darbo rinkos tendencijomis besidominčių KTU studentų, dalyvauja kelios dešimtys stabiliai veikiančių Lietuvos ir užsienio įmonių. Per penkerius metus *KTU Karjeros dienose* jau dalyvavo 424 įmonės ir 12 500 studentų. KTU Karjeros centro duomenimis, vien pernai po *KTU Karjeros dienų* darbo ar praktikos vietą rado daugiau nei 400 studentų.

* * *

Kovo 17 d. popietę vykusiame įmonių atstovų ir intelektualiausių KTU studentų bendradarbiavimo renginyje *KTU Ingenium 2010* dalyvavo net dvylika gabiausių, labiausiai motyvuotų studentų. Po intensyvaus darbo komandomis, ne tik teorinių, bet ir praktinių žinių, gebėjimo greitai orientuotis įvairiose situacijose demonstravimo paskelbti trys geriausieji – Irena Stankevičiūtė, Kęstutis Bartkus ir Laima Šlapkauskaitė.

LIETUVOS AMBASADAI PRANCŪZIJOJE PERDUOTAS BALTRUŠAIČIŲ ARCHYVAS

Poetas, diplomatas, vertėjas Jurgis Baltrušaitis

Paryžiuje kovo 16 d. Jurgio Baltrušaičio anūkas Jeanas Baltrušaitis Lietuvos ambasada Prancūzijoje perdavė Baltrušaičių šeimos archyvą.

Jurgis Baltrušaitis (1873–1944) – žymus poetas eseistas, vertėjas, diplomatas, jo sūnus Jurgis Baltrušaitis (1903–1988) – dailės istorikas medievistas, diplomatas. J. Baltrušaitis jaunesnysis dirbo Lietuvos atstovybėje Prancūzijoje kultūros patarėju ir konsulu iki 1954 metų.

Perduotuose diplomatinuose archyvuose yra prieškarinio ir pokario laikotarpio laiški, dokumentai, susiję su diplomatijos veikla egzilyje.

URM Informacijos ir viešųjų ryšių departamentas
Spaudos ir viešųjų ryšių skyrius

PASAULIS IR MES

■ Atkelta iš 7 p.

gali būti sektinu pavyzdžiu. Jeigu jis būtų pusiau angelas ar kitas dieviškojo pasaulio atstovas, žmonės nesektų juo, sakytų: „Tu esi antžmogis, bet mums netinki, nes sekti tavo pavyzdžiu neįmanoma“. Svarbiausiu šaltiniu norint pažinti patį Mahometą musulmonai ir islamo tyrinėtojai laiko Koraną. Žinome, kad pranašas badavo, negalėdamas rasti maisto, kentėjo, turėjo įveikti daug sunkumų. Patyrė problemų šeimoje, jam yra tekę nakvoti mečetėje, nes santykiškai su žmona ne visada klostėsi sklandžiai. Jis buvo paprastas žmogus, patyrė tuos pačius žmogiškojo gyvenimo išbandymus ir vargus. Jeigu atsiverstume Koraną, įsitikintume – kartais pranašui sekėsi, kartais nesisekė, jam tekdavo klysti, meluoti, veidmainiauti, pasinaudoti žmonių silpnybėmis savo naudai ir t. t. Visa tai – žmogiškųjų silpnybių pasireiškimas.

Kartą pranašas kalbėjo su vienu kilmingu asmeniu. Pranašo palydovai nekantravo: kodėl šis neužduoda kilmingajam religinių klausimų? Bet pranašui rūpėjo įtikinti nelabai įtikinėjimams pasiduodantį kilmingą žmogų, tad neskubėjo jo spausti. Tik dėl išmintingo požiūrio į žmones Alachui šis pranašas tapo toks brangus. Cituodami pranašo mokymą, suprantame, kad tai siekiama. Taip pat žinome, kad pranašas yra tik žmogus, siekiantis taisyti, keisti, tobulėti. Pagal islamo tikėjimą pranašams, kaip ir visiems žmonėms, gali būti būdingos klaidos. Vis dėlto vyrauja nuostata, kad Alachas pranašus tam tikru metu sustabdo, apsaugo nuo didesnių ir lemtingų klaidų. Štai pavyzdys.

Pranašas prašė žmonių pasodinti vynuoges kitaip, negu ligi tol buvo įprasta. Vynuogės neužaugo – gal dėl tų metų nepalankių sąlygų, o gal išties naujas sodinimo būdas buvo netikęs. Tada pranašas pasakė žmonėms: „Jūs žinote geriau už mane, kaip reikia sodinti vynuoges. Esu tik žmogus, galiu klysti“. Pranašas niekada neapsimetinėjo visų dalykų žinovu. Jis galėjo nuspėti ateitį, teisingai apibūdinti žmonių poelgių padarinius, remdamasis faktais ir kitais duomenimis teisingai nusakyti, kas išstiks šali – ir neapsirikdavo. Teisingai prognozuodavo, kas laimės imperijų karuose. Dėl tokios įžvalgos ir išminties kai kas

Kultūrų dialogas neįmanomas be dialogo kultūros

buvo linkęs jame matyti antžmogiškas galias, kai kas įtikėjo Alachą kalbant pranašo lūpomis, bet iš tikrųjų jis tebuvo paprastas žmogus.

Grįžkime prie mąstytojo Fethullah Güleno gyvenimo. Jis net ne pranašas, ir į pranašus niekada ne-taikė, nepretendavo ir į tobulo žmogaus įvaizdį. Gülenas darė klaidų ir to neslėpė – kad ir santykiuose su ateistais. Pats Gülenas pripažino, kad per vėlai pradėjo dialogą su radikalojo islamo atstovais – gal būtų išvengta rugsėjo 11-osios tragedijos Niujorke.

Vertindamas nacionalizmą Gülenas pripažįsta esant jį dviejų formų – neigiamą ir teigiamą. Pirmoji iš paminėtųjų – į rasizmą vedanti nacionalizmo forma. Tačiau esama ir teigiamo nacionalizmo: didžiavimosi savo šalimi, priklausymo savo žmonių bendrijai – tai nėra blogai. Iki 1980 metų dėl tam tikro antisovietinio „klimato“, stalinizmo ir sovietinės invazijos baimės daugybė žmonių Turkijoje buvo labai nacionalistiškai nusiteikę, priešiški Sovietų Sąjungai.

Pats Gülenas tvirtina esąs kosmopolitinių pažiūrų, jis net vengia vartoti žodį „turkas“. Tai nereiškia, kad jo pažiūros sustingusios laike, kad jis nesikeičia ar būtų nedaręs klaidų praityje. Pagaliau juk gyvena kitomis sąlygomis, gyvenimas keičiasi. Kaip ir daugelis žmonių, Gülenas keičiasi, tobulėja, progresuoja. Tie, kurie prisimena Güleną prieš 20 metų ir pažįsta dabartinį, pripažįsta, kad tai du tarsi skirtingi asmenys.

Kas keičia pasaulį

Mokslo Lietuva. *Kai kalbama apie Güleną, pirmiausia, matyt, mintyje turimas šios asmenybės moralinis autoritetas islamiškajame pasaulyje, taip pat ir už jo ribų. O gal tai vienovė – moralinis ir religinis autoritetas? Todėl klausimą formuluočiau šitaip: ar gali šiandien tautoje, pasaulyje būti moralinis autoritetas, kuris nėra religinis autoritetas?*

Jill Carroll. Žvelgiant iš XXI

Įspūdingą pranešimą perskaitė Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius akad. prof. Algirdas Gaižutis

amžiaus perspektyvos (bent jau taip tikiuosi) atsakymas būtų toks: mums svarbu turėti lyderius su moraline atsakomybe net jei jie neturi religinės atsakomybės. Ir priešingai. Jeigu asmenybė turi moralinį autoritetą, turi būti priimama kaip moralinis lyderis, net jei žmogus netikintis. Svarbiausia – siūloma vizija ir vertybės, būtent plačios žmogiškosios vertybės, o ne siauros religinės.

Nemanau, kad bet koks siauras požiūris, kuris veikia tik labai nedidelę gyventojų dalį, nedaugelio žmonių širdis, gali pakeisti pasaulį. Tačiau žmonės, kurie tiki, nebūtinai vienodai gali atsakyti asmenybėms, kurių pagrindinė intencija – tarnystė. Jūs susirūpinę dėl bendro gėrio visiems, o Gülenas kaip tik ir yra tokio tipo lyderis. Daug musulmonų jį priėmė kaip religinį lyderį. Aš taip

pat jį priimu kaip lyderį, esu pakylėta jo idėjų. Kai įsiklausau, ką jis kalba, kaip bendrauja su žmonėmis, noriu būti geresnė. Manau, galima būti moraliniu ir religiniu lyderiu.

Krikščionybėje negalėčiau nurodyti vieno panašaus asmens kaip Gülenas islamo religijoje, kuris būtų išplėtojęs tokio masto judėjimą. Žinoma, yra daug ryškių asmenybių, skirtingų krikščionybės pakraipų. Tai labai turtinga atspalvių ir balsų religija, kuri kviečia į panašų dialogą kaip Gülenas. Jau kurį laiką krikščionybėje vyrauja ekumeninis judėjimas, tad ir Vatikane jaučiamas poslinkis į atsivėrimą dialogui ne tik su kitų pakraipų krikščionimis, bet ir su kitų religijų atstovais.

Ian Williams. Viena ryškiausių figūrų krikščionybėje buvo popiežius Jonas Paulius II. Jis lankėsi mečetėje ir sinagogoje Romoje, išsakė daug konservatyvaus tikėjimo atstovus stebinančių dalykų.

Daug žinomų veikėjų ir kitose religijose. Pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės ir Sandraugos vyriausiasis rabinas Jonathan Sacks – ryški asmenybė, Bendruomenių rūmų narys. Jis turi įtakos ir iranėnų kalbomis kalbančiame pasaulyje.

Vis dėlto Güleno judėjimas, visame pasaulyje pasižymintis filantropija, švietimo, žiniasklaidos tinklais išsiskiria iš kitų galimų tokio pobūdžio judėjimų.

Ihsan Yilmaz. Nesu filosofas, bet esu politinių mokslų atstovas, todėl pateiksiu savo pavyzdį. Taip, Gülenas musulmonams – religinis autoritetas, tačiau galėtų būti laikomas ir moraliniu autoritetu. Pažįstu daug žmonių Turkijoje, kurie yra žydai ar krikščionys, bet ir jie tiki Gülenu. Kartais tiki tiesiog tuo, kas jiems patinka. Jie nėra musulmonai, tad Gülenas jiems neturėtų būti religinis autoritetas, tačiau moraliniu autoritetu išlieka.

Thomas Michel SJ, jėzuitų kunigas, kiekvieną kartą baigdamas konferenciją cituoja Bibliją: „Jūs pa-

žinsite jį iš jo kasdienio gyvenimo, iš to, ką jis daro kasdien“. Iš tikrųjų tai geri žmonės. Thomas Michel SJ – krikščionis, bet jis tiki ir kitų religijų moraliniais autoritetais. Güleno pažiūros atitinka jo įsitikinimus.

Pirmasis juodaodis arkivyskupas Pietų Afrikoje, kovotojas prieš apartheidą, 1984 m. Nobelio taikos premijos laureatas Desmondas Tutu, Martinas Liuteris Kingas, Mohandas Gandis, Motina Teresė ir kai kurios kitos asmenybės juk ne visos kilo iš virtualaus religinio fono. Bet jeigu jų mokymo pagrindas net ir būtų religija, vis tiek jie vienodai būtų kalbėję

Mahometo kapas Medinoje

su visais žmonėmis. Mano atsakymas būtų šiek tiek hibridiškas: žmonija nori sekti charizmos turinčiomis asmenybėmis. Istorija ir gyvenimas rodo, kad tam tikrais XX–XXI a. tarpniais tokie žmonijos lyderiai ir tokios asmenybės tiesiog būtinos. Mūsų laikų atskaitos taškas – rugsėjo 11-oji. Nuo tada ypač ilgimės tokių autoritetų balso.

Kas nori užsidarę likti savo pilyse

Mokslo Lietuva. *Vargu ar daug kas iš šios konferencijos dalyvių prieštarautų minčiai, kad dialogas tarp tautų, religijų yra būtinybė. Paprasčiausiai žmonija neturi kito pasirinkimo, kitos išeities. Tai kodėl realiame gyvenime taip sunkiai mezgasi dialogas ir polilogas tarp tautų ir skirtingų civilizacijų, taip pat tarp žmonių?*

Jill Carroll. Vis dėlto pasaulyje yra kas priešinasi dialogui dėl poli-

Konferencijos organizatorius dr. Algimantas Šventickas, VPU rektorius prof. Algirdas Gaižutis ir „Baltic Turkish Culture Academy“ prezidentas Ismet Biner bendrauja su svečiais iš Baltarusijos

tinių ir ideologinių sumetimų. Kalbu apie žmones, kurie prisirišę prie savo politinių ir ideologinių tikslų, teisingiau – prie savo fantazijų. Esame tokio pokalbio apie dialogo būtinybę viduryje: kiekviena iš mūsų šalių ir kultūrų turi pati sau atsakyti į klausimą, ką mes reiškiamo šiame pasaulyje? Yra šalių, kurios priešinasi pačiai dialogo sampratai, tuo labiau tai sudėtinga kai kuriems atskiriems žmonėms. Todėl dialogas stringa.

Ihsan Yilmaz. Kelis pavyzdžius pateikia iš turkiško konteksto. Matyti, kad yra žmonių, kurie priešinasi dialogui, kaltina tuos, kurie pasisako už dialogą. Metami kaltinimai, kad tai užsienio agentūrų užduotis vykdančias asmenys, žinau nemažai net elito atstovų, kurie priešinasi dialogui.

Ian Williams. Tai ir yra to elito jėga, siekiant išsaugoti savo tapatybę, likti užsidariusi savo pilyje. Dialogas jiems tarsi nusirengimas viešojoje vietoje. Ne visi nori rodyti savo silpnybes, daroma viskas, norint atrodyti stipriais. Ar ne panašiai įvyko su Vokietijos naciais, kurie pasaulyje bandė įsitvirtinti militaristinėmis priemonėmis?

Galime idealistiškai samprotuoti apie dialogo būtinybę, bet visų pirma tai labai sunkus darbas, kurį reikia atlikti. Paskutiniųjų metų įvykiai Jungtinėje Karalystėje rodo, kad šalis stengiasi palaukti tą dialogą ir jaučiasi labai nusivylusi, kai dialogas nevyksta.

Jill Carroll. Šioje konferencijoje vienas kolega bus ne paskutinis kalbėtojas, kuris kritiškai pasisakė apie mano šalį. Amerika labai poliarizuota šalis, emigrantų nacija. Turime visų pasaulio tautų ir religijų atstovus, iš to sąmyšio kyla daug netvarkos. Iš tikrųjų šalies viduje vyksta dialogas, ypač dabar žmonės kalbasi, didžiojo mieste pradeda pastebėti, kad privalo mokytis vieni iš kitų. Esama didžiulės jėgos, skatinančios dialogą šalyje. Amerika nėra vieniša, ne visi žmonės įsitikinę, kad turi vykdyti dialogą su Turkija, Izraeliu ar Iranu, pagaliau ir su buvusios Sovietų Sąjungos šalimis, taip pat ir Rusija. Kiti prieštarauja skeptikams: reikia įsiklausyti ir į kitų šalių balsą, atsižvelgti į jų interesus. Kitaip tariant, Amerikoje pastebimas nenuoseklumas, nes šalies viduje dialogas vyksta. Tačiau tuos prieštaravimus išspręsti sekasi nelengvai, negalime tvirtinti, kad tvirtai einame dialogo keliu. Toli gražu – už dialogą tenka kovoti, įtikinti, kad dialogas tikrai reikia.

Rašinių baigsime Fethullah Güleno mintimi apie religijos ir mokslo santykį:

„Religija ir mokslas – du vienos tiesos veidai. Religija veda mus į teisingą kelią laimės link. Teisingai suprantamas ir tinkamai naudojamas mokslas yra tarsi fakelas, teikiantis mums šviesą, kad eitume tuo keliu“.

Gediminas Zemlickas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2010 m. Mokslo Lietuva vykdo projektą *Moksliui, visuomenei ir kultūrai*. Siekdama populiarinti laikraščioje publikuojamą medžiagą redakcija leidžia naudotis publikacijomis tol, kol Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia minėtą projektą.

Apdovanoti geriausiai lietuvių kalbą mokantys moksleiviai ir jų mokytojai

Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose apdovanoti trečią kartą vykusio nacionalinio lietuvių kalbos konkurso *Švari kalba – švari galva* nugalėtojai ir jų mokytojai. Atminimo dovanas ir diplomus jiems įteikė Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkės pavaduotoja Virginija Baltraitienė ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos kancleris Dainius Numgaudis.

Lietuvių kalbos konkurso nugalėtoja šeštų klasių grupėje tapo Andrėja Kenstavičiūtė iš Raseinių *Šaltinio* vidurinės mokyklos. Geriausiai tarp septintokų pasirodė Gabija Cvilikaitė iš Kaišiadorių rajono Mūro Strėvininkų pagrindinės mokyklos, tarp aštuntokų – Skaistė Paulavičiūtė iš Kauno *Santaros* gimnazijos. Raštingiausia devintoje pripažinta Milda Skukauskaitė iš Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazijos. Tarp dešimtų klasių moksleivių nepralenkiama buvo Gabrielė Balandytė iš Kauno Jono Jablonskio gimnazijos.

„Tauta, negerbianti savo kalbos ir rašto, praranda savo savitumą, kultūrą, tradicijas, pagaliau ir pati išnyksta. Šiandien, kai taip išsivysčiusios technologijos, o rašytines knygas bei laiškus pakeičia elektroninė jų forma, dėmesys lietuvių kalbai tampa ypač svarbus. Parašyti laišką ar raštą popieriuje be klaidų kiekvienam suprantama, tačiau darosi įprasta rašyti su klaidomis, be lietuviškų ženklų kompiuteriu ar mobiliuoju telefonu“, – apdovandama konkurso nugalėtojus sakė Seimo Pirmininkės pavaduotoja Virginija Baltraitienė.

Nacionaliniame konkurse *Švari kalba – švari galva* savo lietuvių kalbos žinias, naudojant informacines technologijas, pasitikrinti panoros beveik aštuoni su puse tūkstančio 6–10 klasių moksleivių iš visos Lietuvos.

Aktyviausi konkurso dalyviai buvo iš Vilniaus ir Kauno miestų, jie sudarė beveik ketvirtadalį visų konkurso dalyvių. Taip pat aktyvūs buvo Klaipėdos (8,5 proc.) ir Panevėžio (7 proc.) miestų moksleiviai.

Vilniaus Jėzuitų gimnazija – aktyviausia konkurse dalyvavusi mokymo įstaiga. Taip pat daug mokinių dalyvavo iš Kauno *Varpo* gimnazijos, Vilniaus *Senvagės* ir Tauragės *Šaltinio* vidurinių mokyklų.

„Kasmet augantis moksleivių ir mokytojų susidomėjimas šiuo konkursu džiugina. Šiomet savo aktyvumu moksleiviai pranoko mūsų lūkesčius. Prognozavome, kad konkurse dalyvaus apie penkis tūkstančius moksleivių, tačiau jų buvo daugiau nei aštuoni tūkstančiai“, – džiaugiasi Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkė Irena Smetonienė.

Konkurso organizatoriai pastebi, kad konkursui tapus tradiciniu moksleiviai pradėjo jam skrupulingai ruoštis. „Išrinkti nugalėtojus buvo sudėtinga. Šiomet itin daug moksleivių visas užduotis atliko teisingai, todėl reikėjo atsižvelgti į užduočių atlikimo laiką. Manome, kad kitais metais reikės arba trumpinti užduočių atlikimo laiką,

Švietimo ir mokslo ministerijos kancleris Dainius Numgaudis, Seimo Pirmininkės pavaduotoja Virginija Baltraitienė, konkurso nugalėtoja Gabrielė Balandytė ir jos lietuvių kalbos mokytoja Viltutė Kazlauskienė

arba jos turės būti sunkesnės“, – sako kalbinių technologijų plėtojimu užsiimančios bendrovės *Tilde IT* direktorius Vaclovas Pranskūnas.

Konkursą, kuriuo siekiama skatinti moksleivius elektroninėje terpėje vartoti lietuviškus rašmenis bei taisyklingą lietuvių kalbą, organizuoja kalbinių technologijų plėtojimu užsiimanti bendrovė *Tilde IT*, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Valstybinė lietuvių kalbos komisija ir ryšių su visuomene agentūra *Strateginių komunikacijų centras*.

2010 metų nacionalinio lietuvių kalbos konkurso Švari kalba – švari galva nugalėtojai

6 klasė

1 vieta. Andrėja Kenstavičiūtė, Raseinių *Šaltinio* vidurinė mokykla (mokytoja Virginija Tamošaitienė)

2 vieta. Rugilė Kežytė, Kupiškio rajono Šepetos Almos Adamkienės pagrindinė mokykla (mokytoja Vanda Vanagenė)

3 vieta. Simona Mickevičiūtė, Kauno Simono Daukanto vidurinė mokykla (mokytoja Kristina Vaitilavičienė)

7 klasė

1 vieta. Gabija Cvilikaitė, Kaišiadorių rajono Mūro Strėvininkų pagrindinė mokykla (mokytoja Asta Beliukevičiūtė)

2 vieta. Martynas Grakulskis, Radviliškio rajono *Pašušvio* pagrindinė mokykla (mokytoja Kristina Diržinauskaitė)

3 vieta. Eglė Mameniškytė, Vilniaus rajono Pagirių gimnazija (mokytoja Jolanta Barysaitė)

8 klasė

1 vieta. Skaistė Paulavičiūtė, Kauno *Santaros* gimnazija (mokytoja Laimutė Lingytė)

2 vieta. Valentinas Čiesiūnas, Širvintų rajono Gelvonų vidurinė mokykla (mokytoja Danguolė Palkevičienė)

3 vieta. Eimantas Bekėža, Plungės

Ryto pagrindinė mokykla (mokytoja Jurgita Pakarklienė)

9 klasė

1 vieta. Milda Skukauskaitė, Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazija (mokytoja Ona Barkuvienė)

2 vieta. Augustina Petruolytė, Kauno rajono Garliavos Juozo Lukšos gimnazija (mokytoja Vida Blažienė)

3 vieta. Juozas Getautis, Kauno *Varpo* gimnazija (mokytoja Vilija Vilkienė)

10 klasė

1 vieta. Gabrielė Balandytė, Kauno Jono Jablonskio gimnazija (mokytoja Viltutė Kazlauskienė)

2 vieta. Neringa Taparaukaitė, Viešoji įstaiga *Jėzuitų gimnazija* (mokytoja Dalia Marija Dapkutė)

3 vieta. Algė Šalkauskaitė, Kauno Jono Jablonskio gimnazija (mokytoja Viltutė Kazlauskienė)

Atnaujinta diagnostinės radiologijos įranga

Vilniaus universiteto Onkologijos institute (VUOI) iš esmės atnaujinta visa bazinė diagnostinės radiologijos įranga. Įranga įsigyta už Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšas pagal Sanglaudos struk-

VUOI Konsultacinės pagalbos ir diagnostikos klinikos Diagnostinės radiologijos skyriaus specialistai jau dirba naudodami įsigytus du naujus skaitmeninius rentgenodiagnostinius aparatus, naują SPECT tipo gama kamerą su kompiuteriniu tomografu. Įrengtos kompiuterinės radiologų darbo vietos, įdiegtas skaitmeninis radiologinių vaizdų archyvas.

„Radiologinės aparatūros vystymas visame pasaulyje vyksta skaitmenizacijos linkme, – sako Diagnostinės radiologijos skyriaus vedėja dr. Rūta Grigienė. – Tokie aparatai gerina tyrimo galimybes, vaizdų peržiūrą, siuntimą ir archyvavimą.“

VUOI pradėjus veikti naujai aparatūrai, piktybiniais navikams diagnozuoti ir pacientams stebėti pradėtos taikyti moderniausios technologijos, atsirado galimybė vertinti, aprašyti ir lyginti itin kokybiškus radiologinius

tūrinių veiksmų programos priemonę *Ankstyva onkologinių susirgimų diagnostika ir visavertis gydymas* ir valstybinės *Radiologinės pagalbos optimizavimo Lietuvoje 2006–2010 m.* programą.

vaizdus. Dirbdami su nauja įranga tyrimą vertinantys gydytojai radiologai gauna papildomos informacijos, todėl onkologinės ligos diagnozė ar piktybinio proceso progresavimas nustatomi sparčiau ir tiksliau, o pacientui nebereikia skirti papildomo radiologinio tyrimo.

„Atsirado galimybė internetiniu ryšiu keisti informacija su gydytojais kliniciškai, kaupti ilgalaikį vaizdų archyvą, dalytis informacija su užsienio kolegomis, – teigia dr. R. Grigienė.

Įdiegus skaitmenines technologijas Diagnostinės radiologijos skyriuje atliekama daugiau tyrimų per tą patį laiką nedidinant personalo skaičiaus: vidutiniškai per dieną ištiriama apie 160 pacientų, atliekama apie 350 tyrimų.

Juventa Sartatavičienė
Vyr. specialistė ryšiams su visuomene ir atstovė spaudai
Tel.: (8 5) 278 67 33, +370 650 647 47,
juventa.sartataviciene@vuoi.lt

ISTORIJOS BARUOSE

Juozo Jurginio mokykla – ar tokia buvo?

Pradžia 2009 m. Nr. 22

2009 m. buvo minimos akademiko profesoriaus Juozo Jurginio šimtosios gimimo metinės – surengta paroda, prisiminimų popietė Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje (dabar LMA Vrublevskių biblioteka), vyko nacionalinė mokslinė konferencija Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakultete. Renginiai verti, kad būtų prisiminti ne vien jubiliejinį metų eigoję.

Profesorius Juozas Jurginis buvo ryški asmenybė ir žymus istorikas – prof. Antanui Tylai jokių abejonių nekyla. Buvo be galo populiarus – tą jo populiarumą patvirtina kad ir tokios 8-ajame dešimtmetyje Istorijos institute sklandžios kalbos. Girdi, Kauno viešojoje bibliotekoje kažkoks žmogelis, po pažastimi pasikišęs Juozo Jurginio *Lietuvos istoriją* mokykloms, vaikščiojo po bibliotekos salę ir prisistatydamas Jurginiui prašė aukos; mat jam ištraukė piniginių ir jis negalįs grįžti į Vilnių. Labai ryškus mokslininko populiarumo tautoje įrodymas.

Istorikų mokykla vienos tiesos sąlygomis?

Ar Juozas Jurginis sukūrė savąją istorijos mokslo mokyklą? Šis klausimas buvo nagrinėjamas J. Jurginio 100-mečiui skirtoje nacionalinėje mokslinėje konferencijoje, 2009 m. lapkričio 26 d. vykusioje Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakultete. Diskusijoje į pateiktą klausimą savo nuomonę išsakė prof. Antanas Tyla, prof. Aldona Gaigalaitė, habil. dr. Ingė Lukšaitė, prof. dr. Zigmas Kiaupa, prof. dr. Aivaras Ragauskas ir kiti konferencijos dalyviai.

Dar iš studijų metų A. Ragauskas

Istorikės prof. Aldona Gaigalaitė ir habil. dr. Ingė Lukšaitė akad. prof. Juozo Jurginio 100-ųjų gimimo metinių konferencijoje

kas prisimena, kad bendraujant su Istorijos instituto Feodalizmo skyriaus darbuotojais tokia sąvoka kaip „Jurginio mokykla“ buvo vartojama ir ypač ją siejant su tekstų rašymu. Kita vertus, ar sovietiniais metais istorijos moksle apskritai galėjo būti atskiros mokyklos? Prof. Mečislovo Jučo nuomone (gaila, konferencijoje nedalyvavo), buvo viena vienintelė – marksistinės istorijos ir istoriografijos mokykla. Taigi šias tezes ir antitezes pateikęs konferencijos posėdžiams vadovavęs A. Ragauskas diskusijai dar tik prasidedant sąmoningai šliūkštelė-

jo polemikos alyvos į ugnį.

Kartu pirmininkaujantis tuojau pat išplėtė diskusijų lauką, pateikdamas papildomą argumentą – mokslinę mokyklą galima suprasti nevienareikšmiškai. Kai kada mokyklai apibrėžti pakanka bendros tyrinėjimų problematikos, tam tikrų vidutinio lygio teorijų, tad jei su tokia nuostata sutiksime, tai marksizmo kaip metodologinės konstantos viešpatavimas nepaneigtų mokslinių mokyklų egzistavimo net ir „vienos tiesos“ sąlygomis.

Ugdytinė, bet ne mokinė

Prof. Aldona Gaigalaitė į Istorijos institutą atėjo 1952 m., viename kabinete su J. Jurginiu dirbo ne vienus metus, jų darbo stalai stovėjo vienas prieš kitą, todėl prisiklausė į valias profesoriaus samprotavimų ir išvedžiojimų. Gali tvirtinti, kad labai gerai pažinojo metrą. Pripažįsta Jurginį buvus jaunų istorikų auklėtoju ir mokytoju, gal ir ne vien tų jaunųjų, kuriems buvo lemta sėdėti tame pačiame mažame institute kambaryje. Kad daugeliui istorikų Jurginis turėjo didelę įtaką, net jei jų požiūriai ne visada sutapdavo, tikriausiai nėra reikalo įrodinėti. Bent jau pačiai A. Gaigalaitė ta įtaka buvo labai didelė, ir dabar jaučiasi jo ugdytinė. Mat į Istorijos institutą buvo atėjusi iš Vilniaus pedagoginio instituto (dabar universitetas). Kai ten studijavo, padėtį vadina liūdna, nes senieji profesoriai buvo atleisti, dėstyti pradėjo jaunimas, kai kurie naujieji dėstytojai patys dar nebuvo baigę universiteto. Tiko į dėstytojus ne pagal kvalifikacijas ir patirtį, kiek pagal pažiūras ir klasinę prigimtį, „nesuteptą“ biografiją. Gaigalaitė tvirtina buvusi visai žalia kaip istorikė, todėl truputį su pavydu žvelgė į kolegas Vytautą Merkį ar Mečislovą Jučą, kurie buvo baigę Vilniaus universitetą, taigi gavo lyg ir geresnį pasirengimą.

Vis dėlto interviu su Vytautu Merkiu metu šių eilučių autorius būtent iš akademiko išgirdo nemaža kartokų žodžių tuomečiam Vilniaus universi-

tetui. V. Merkys tvirtino kaip istorikas labai nedaug naudos gavęs iš studijų universitete, nedaug išmokęs, nebent kiek daugiau iš prof. Igno Jonyno ir prof. Konstantino Jablonskio. Tikriausiai kaip ir visais laikais labai svarbu buvo paties studento motyvacija ir savarankiškos pastangos siekti gilesnių žinių. O tai, kad vėliau pateko į J. Jurginio aplinką, pakankamai laisvo mąstymo asmens įtaką, V. Merkys ne kartą yra tvirtinęs daug laimėjęs.

Grįžkime prie A. Gaigalaitės pastebėjimų. Savęs Jurginio mokine ar mokyklos atstove profesorė nevadina. Ugdytinė – taip, bet ne mokinė. Kodėl? Todėl, kad mokslinę mokyklą profesorė tvirtina suprantanti kaip naujos problemos sprendimą, naujos metodikos ir metodologijos taikymą ir visų tų tyrinėjimų pagrindu susiformuojančią tam tikrą pasekėjų, mokinių grupę, kuri toliau formuoja tos problematikos ar krypties darbus. Ar tie, kurie kartu dirbo su J. Jurginiu, mokėsi iš jo, kartais rašė ir bendrus darbus, galėtų save vadinti Jurginio mokyklos atstovais? Gaigalaitė taip nemano, pritaridama paminėtajam M. Jučui, kad aptariamuoju metu Lietuvoje tebuvo įmanoma viena „mokykla“, kuri rėmėsi marksistine-lenininine metodologija ir kūrė marksistinę istorijos mokslą. Bent koks nuokrypis buvo netoleruojamas ir net pavojingas.

Nepralenktas istorijos mokslo populiarintojas

Pats J. Jurginis savo darbuose neapsiribojo viena tematika ar problematika: rašė darbus iš LDK istorijos, agrarinės istorijos, politikos, kultūros ir kitų sričių. Taip pat ir jo mokinių tyrinėjimų problematika gan smarkiai skyrėsi nuo vadovo darbų problematikos. Net ir pasirinktą tyrinėjimų temą, toli gražu ne kiekvienam buvo uždegama „žalia šviesa“. Ūkio istorijos klausimai, klasių, partijų, ypač komunistų partijos klausimai buvo skatinami tyrinėti. Sudėtingiau buvo su LDK laikų karais, toli gražu ne visi

buvo tyrinėjami, kad ir LDK karai su Maskva, Abiejų Tautų Respublikos padalijimų peripetijos beveik nepatekdavo į nagrinėtinų temų sąrašus. Todėl ieškosios „Jurginio mokyklos“ bent jau būdingesnės tematinės krypties Gaigalaitė tvirtina neįžvelgianti.

Gaigalaitė pripažįsta, kad metodologinėms jaunųjų istorikų pažiūroms J. Jurginis nemažai yra davęs. Profesorius skaitė ir recenzavo jaunųjų kolegų darbus. Recenzuodavo pakankamai švelniai, nelabai kritikuodavo jų rankraščius, stengdavosi neužgožti iniciatyvos. Atsižvelgdavo į tai, kiek veržlus yra autorius, kaip geba savarankiškai mąstyti, daryti išvadas ir panašiai.

Kai kurie Jurginio teiginiai gali kelti šypsni, pavyzdžiui, jis sakydavo, kad gražus vyras ir graži moteris istorikais būti negali... Galima įvairiai interpretuoti, profesoriui, matyt, rūpėjo ne jauno žmogaus švelniūra, labiau tai, kas po švelniūra.

J. Jurginis jaunos istorikus mokė rašyti suprantamai ir patraukliai dėstyti savo mintis. Konferencijos išvakarėse Lietuvos mokslų akademijoje buvo pristatyta akad. Vytauto Merkio prisiminimų knyga *Atminties prošvaistės*, jos autorius taip pat prisiminė J. Jurginio pamokas: „Rašyk, kad suprastų tavo tėvas“. Įdomu, kad prof. A. Tyla savikritiškai prisipažino: „Jurginiui vis atrodė, kad mano rašinių tėvas nesupras“. Jurginis reikalavė kalbėti ir rašyti paprastai, nieišskoti aukštumų ten, kur jų visai nereikia ieškoti.

Nieko nuostabaus, kad Jurginiui sekėsi sklandžiai rašyti, juk iš profesijos ir ilgametės veiklos, gal net iš pašaukimo buvo žurnalistas, puikus publicistas, nepralenktas istorijos mokslo propaguotojas ir populiarintojas.

Baltas popieriaus lapas žadino jo įkvėpimą

Darant bet kokią išvadą Jurginis reikalavo remtis ne mažiaus kaip trimis panašiais faktais. Nepripažino spaudos kaip istorijos šaltinio, nebent spaudoje būtų paskelbtas oficialus įsakymas. Reikalavo operuoti tik archyviniais duomenimis, medžiagą rinkti tik iš pirmųjų šaltinių, nenusirašinėti nuo kitų autorių. Su kitais autoriais ginčytis ir diskutuoti reikalavo moksliskai, pateikiant nuorodas, iš kur tie duomenys paimti. Taip pat mokė nemenkinti kito autoriaus, diskutuoti korektiškai. Disertacijų temas savo mokiniams stengėsi parinkti patogesnes, neklampinančias autoriaus į galimas sunkias įveikiamas problemas, nors sąlygos ir aplinkybės kartais diktavo visiškai kitus sprendimus. Kitaip tariant, reikalavo augti, kapstyti, gerinti savo rašinių kokybę, pats stengėsi tik nurodyti kryptį.

Pozityvizmo ir objektyvumo reikalavo iš savęs ir iš kitų, mokė ne tik šių principų prisilaikyti, bet juos derinti su marksizmo reikalavimais, stengėsi rašyti objektyviai, bent jau kiek to meto sąlygomis buvo įmanoma. Radus naujų faktų juos stengėsi iškelti į dienos šviesą ir daryti išvadas. Kad darbas atitiktų marksistinius reikalavimus, labai svarbu buvo parašyti gerą įžangą. Tai reikėd prisitaikyti prie reikalavimų, be kurių darbas nepasirodytų. Vadinas, reikėjo pasiremti marksizmo klasikais, juos pacituoti. Buvo galima juos kartoti dogmatiškai,

Akademikas profesorius Juozas Jurginis

ISTORIJOS BARUOSE

Juozo Jurginio sūnus Julius Jurginis (stovi) ir konferencijos organizacinio komiteto pirmininkas prof. dr. Aivaras Ragauskas

kai kurie tą ir darė, bet buvo galima ir kūrybiškiau sistemos ribose sukurti. Labai svarbu buvo tinkamai pasirinkti darbo tematiką. Kokios tematikos darbus turi dirbti tarybiniai istorikai, nurodydavo institucijos iš Maskvos, buvo kas nurodymus teikia ir Vilniuje.

Jau sakėme, kad Jurginis rašė lengva ranka, juodraščiais nesinaudojo. Baltas liniuotas popieriaus lapas jam žadino įkvėpimą. Kaligrafiškai dailia rašysena sklandžiai dėstė savo mintis, pirmas ir vienintelis rankraščio variantas nuo Jurginio stalo galėjo tiesiai keliauti į leidyklą ar redakciją. Jeigu reikėdavo ką prie parašyto teksto pridurti, padėdavo paukščiuką ir antroje lapo pusėje parašydavo reikiamą intarpo tekstą.

Dėl to rankos lengvumo prof. K. Jablonskis Jurginį kartais pavadindavo net „grafomanu“, bet Jurginis nesišiaušė. Visi pripažino įgimtą jo savybę sklandžiai rašyti, įdomiai dėstyti mintis žodžiu. Labai mėgo diskutuoti. Kilus idėjai atsiveria Jurginio kambario durys – profesorius jau ant savo pažabotojo Pegaso: užsidedęs bendradarbiams dėsto, pasakoja, ką rašys. Išdėsto temos apmatius, kokius naujus faktus radęs ir kaip visa tai žada aprašyti. Atrodo, jam labai svarbu buvo klausytojams išdėstyti savo sumanymą, įtvirtinti ir savo paties pasamoningumą. Kai viskas stodavo į vietas, visas vaizdas tapdavo aiškus, susigulėjęs, Jurgi-

nis pasideda reikiamą dokumentą ar knygą, iš kurios teks cituoti, ir iš karto įninka rašyti švarraštį. Šis nuostabus gebėjimas lengvai rašyti, aiškiai dėstyti mintis visiems jo bendradarbiams darė didelį įspūdį.

Jurginiškos srovės tėkmėje

Tegu ir nerasdama „Jurginio mokyklos“ požymių Lietuvos to meto istorijos moksle, A. Gaigalaitė vis dėlto ir toje marksistinėje istoriografijoje tvirtina išvelgianti „jurginišką srovę“, kuri aiškiai išsiskyrė iš kitų marksistų istorikų. Jurginio aplinkos ar srovės istorikai rašė daug gilesnius, moksliskesnius darbus, kuriais ir šiandien jaunimas su nauda gali pasinaudoti. Ypač ūkio istorijos kryptyje, nagrinėjant ekonomines problemas, darbininkų, valstiečių padėties ir judėjimų reiškinius, kurie dabar nebesusilaukia bent kiek didesnio dėmesio istorijos tyrinėjimuose, taigi tuos dalykus aiškinantis J. Jurginio darbai išlieka aktualūs. Nors „jurginininkų“ darbai susilaukdavo ideologinių institucijų kritikos ir pagrūmojimų, ne visi parašyti jų darbai pasirodydavo, bet geriausi jų darbai išliks istorijos moksle.

Labai lengva atgaline data vertinti, matyti perlenkimus ar klaidas, bet nereikėtų atitrūkti nuo konkrečiau to meto sąlygų ir realybės. Nepaprastai sudėtingais ir sunkiais Lietuvos istorijos mokslui laikais teko arti istorijos mokslo dirvoną Jurginiui ir jo aplinkos jaunesniems

istorikams. Buvo priversti arba taikytis prie to meto reikalavimų, kartais mažai ką bendro turinčių su moks-

buvo nuslopintas, sužlugdytas susidomėjimas savo tautos ir valstybės praeitimi. Istorikų knygos (kalbame ne apie socialistinės revoliucijos ištakų nagrinėtojus, ne LKP veiklos ir ne kolūkinės statybos laimėjimų istorijos moksle įtvirtintojus), ypač LDK laikams skirtos publikacijos skaitytojų buvo graibstyte graibstomos, tik gaila, kad nė mažos dalies poreikių nepatenkindavo.

Stengdamasis rašyti objektyviai Jurginis to mokė ir jaunuosius kolegas, savo mokinius. Vadinas, traukė gilyn į mokslą, o ne tolyn nuo mokslo.

Genialaus sugebėjimo sintezuoti pavyzdys

Pažiūrėkime, kaip į tą patį klausimą dėl Jurginio mokyklos buvimo, o gal nebuvimo atsakymą bando rasti habil. dr. Ingė Lukšaitė, atėjusi dirbti į Jurginio vadovaujamą skyrių 1967 metais. Pripažįsta, kad klausimas paskankamai komplikotas. Jeigu mokslinę mokyklą suvoksime kaip temų formulavimą, prioritetų nustatymą, pasirinkimą, kaip tas temas nagrinėti – pasaulėžiūriniai, o gal istoriko prieigos požiūriu, taigi jei taip suvoksime mokyklos kūrėjo ir vadovo priedermes, išties J. Jurginio kaip mokyklos vadovo reikšmė jau gali būti nagrinėtina.

J. Jurginis kaip Istorijos instituto

Lietuvos kultūros istorijos bruožai (su I. Lukšaitė, 1981).

J. Jurginio skyriuje dirbo apie 10 darbuotojų, tačiau tik pusė jų tyrinėjo LDK istoriją. Jurginiui atrodė, kad tie penki darbuotojai pajėgūs aprašyti visas svarbiausias LDK temas. Ir ne bet kaip aprašyti, bet kokybiškai ir konceptualiai, be to, greitai. Amato požiūriu, pasak I. Lukšaitės, nė vienas iš tos penkiukės nebuvo Jurginio mokinys. Antanas Tyla, Feliksas Sliesoriūnas, Vytautas Merkys, Ingė Lukšaitė... Bent jau pagal istoriko darbo metodą visi jie skyrėsi labai ryškiai. Jurginis pasiginčydavo su savo pavaldiniais, pakritikuodavo jų „niekam neįdomius“ darbus, prirašydavo po pusę puslapio įvairių nuorodų, pastabų, bet po viso to pasirašydavo jų darbus ir leisdavo spausdinti. Tuo ir reikšdavosi Jurginio kaip asmenybės kūrybiškumas, o I. Lukšaitė išskiria ir išties didelį jo talentą. Pokalbiai skyriuje beveik kiekvieną penktadienį užsitęsėdavo iki 19 val. ir vėliau. Jurginio patirtis apie mokslo simpoziumus, kuriuose jam buvo tekę dalyvauti, apie istorikus ir jų knygas, įvairius žmones ir jų likimus, jo paties biografijos vingius – visa tai iš Jurginio lūpų liejosi kaip pavasarinis srautas.

Pasitaikydavo, kad Jurginis ir užguldavo jaunuosius kolegas, bet kaip vadovas leido jiems turėti ir savo individualių tyrimų lauką.

Istorikai prof. Antanas Tyla ir dr. Valdas Selenis konferencijoje

lu, arba eiti į kitą veiklos sritį, nieko bendro su istorijos mokslu neturinti. Galima tik stebėtis, kad ir tomis nepalankiausiomis istorijos mokslui sąlygomis sugebėta padaryti nemažai reikšmingų darbų, palikusius pėdsaką istorijos moksle. O svarbiausia, kad tautoje ne-

direktoriaus pavaduotojas (1948–1951 m.), bet dėl ideologinių priežasčių pažemintas pareigose iki jaunesnio mokslinio bendradarbio, o 1956 m. vėl paskirtas direktoriaus pavaduotoju, dirbo iki 1972 m.) nebuvo tiesioginis reikalavimų transliuotojas to, kas buvo nuleidžiama iš Maskvos ar LKP CK. Visi tie reikalavimai, perėję per Jurginio supratimą, dažniausiai įgydavo ganėtina normalų pavidalą. Ką pats Jurginis padarė istorijos moksle? Ką padarė jo mokiniai sekdami Jurginio reikalavimais? I. Lukšaitė išvardijo svarbiausius darbus. Tai paties J. Jurginio daktarinės (habil.) disertacijos pagrindu išleista knyga *Baudžiavos įsigalėjimas Lietuvoje* (Vilnius, 1962), kuri laikoma vienu reikšmingiausių Lietuvos istorijos mokslo pokario metais laimėjimų; knygos *Lietuvių karas su kryžiuočiais* (straipsnių rinkinys, red. J. Jurginis, Vilnius: Mintis, 1964), J. Jurginio *Lietuvos valstiečių istorija: Nuo seniausių laikų iki baudžiavos panaikinimo* (Vilnius: Mokslas, 1978),

Tad buvo ar nebuvo Jurginio mokykla? Jeigu tektų vertinti pagal visus formalius mokyklai būdingus parametrus, mokyklos nebuvo, – taip mano I. Lukšaitė. Bent jau prof. K. Jablonskio požiūris daugumai jaunųjų istorikų atrodė artimesnis, priimtinesnis. K. Jablonskis buvo kieto medžiagos rinkėjo archyvuose pavyzdys, o J. Jurginis – genialaus sugebėjimo sintezuoti ne prastesnis pavyzdys. Tai štai *Baudžiavos įsigalėjimas Lietuvoje* ir galėtų būti idealus pavyzdys, paremtas K. Jablonskio archyvuose surinkta medžiaga ir sintezuota J. Jurginio nepaprastų šios srities gebėjimų dėka. I. Lukšaitė tvirtina – per tą laiką tai buvo geriausia parašyta istorijos knyga. Kodėl pats K. Jablonskis neparašė valstiečių istorijos sintezės, turėdamas surinktą medžiagą? Nes reikėjo tokio sintezės meistro kaip Jurginis.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Akad. prof. Juozo Jurginio 100-osioms gimimo metinėms skirtoje konferencijoje dalyvavo ne vien istorikai, bet ir nemažai VPU Istorijos fakulteto studentų

PRIPAŽINIMAS

Islandija, įrodžiusi pragmatiško idealizmo politikos galią

Kovo 10 dieną buvusiam Islandijos ministru pirmininkui Jonui Boldvinui Hanibalsonui (Jon Bodvin Hannibalsson) įteiktas Santarvės ordinas *Pro augenda concordia*. Apdovanojimo ceremonija vyko Taikomosios dailės muziejuje. Į Lietuvą Jonas Boldvinas Hanibalsonas atvyko pakviestas į Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 20-mečio iškilmes.

Lietuvos žmonės niekada nepamirš drąsaus mažos Islandijos valstybės žingsnio – pirmajai pripažinti Lietuvos valstybingumą, kai mūsų šaliai ir jos žmonėms to labiausiai reikėjo. Didžiosios ir daug įtakingesnės valstybės dėšė, nenorėdamos „pakenkti Gorbačioviui“, jų diplomatai aiškino apie savo tarptautinius įsipareigojimus, kartu dėšė padėti nepriklausomybės kelią pasirinkusiai Lietuvai. XX a. pabaigoje dar kartą buvo galima įsitikinti, kad moralumas, idealizmas, pagalba demokratinėms jėgoms ir panašios sąvokos mažai ką bendro turi su realia daugelio Europos valstybių politika.

Mažoji Islandija visam pasauliui pademonstravo, kad įmanoma ir kitokia politika, o tai priklauso nuo konkrečių žmonių. Islandijoje būta pakankamai skirtingų nuomonių kad ir dėl Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo. Pasak J. B. Hanibalsono, ypač skeptiškai skubotą pripažinimą vertino jo šalies laivų savininkai, nes Sovietų Sąjunga grasė nutraukti prekybos ryšius. Užteko Islandijai pasveikinti Lietuvą su 1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės Akto paskelbimu, kai Sovietų Sąjunga atšaukė iš šalies savo ambasadorių.

1991 m. sausį Pskove dislokuotos divizijos desantininkai pradėjo atvirą karinį susidorojimą su Lietuvos žmonėmis. Sausio 11 dieną Vilniaus spaudos rūmus apsupo tankai ir šarvuočiai, šaudydami į orą ir į pastato sienas desantininkai užėmė Spaudos rūmus. Naktį iš sausio 12 į 13-ąją šaudydami ir tankų vikšrais traiškydami taikius gynėjus, atvykusius iš visos Lietuvos, sovietų desantininkai

Buvusiam Islandijos ministru pirmininkui Jonui Boldvinui Hanibalsonui įteikus Santarvės ordiną „Pro augenda concordia“

užėmė Vilniaus televizijos bokštą, Vilniaus radijo ir televizijos centrą ir kai kuriuos kitus Vilniaus pastatus. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis sausio 13-osios naktį skambino įvairių šalių vadovams, informuodamas apie karinę Sovietų Sąjungos agresiją prieš taikius Lietuvos žmones ir nepriklausomybę paskelbusią Lietuvos Respubliką, kvietė atvykti į Lietuvą. Vienintelis po kelių dienų iš Vakarų valstybių atvyko Islandijos ministras pirmininkas Jonas Boldvinas Hanibalsonas, prieš tai savo vizito nederinęs su kitų NATO šalių vadovais. Bet koks dėsimas Lietuvai tuo metu galėjo būti lemtingas.

Šio iš anksto neplanuoto vizito metu I. B. Hanibalsonas apsisprendė siekti Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo Islandijoje. Matė Vilniuje pilnas gatves žmonių ir supra-

to, kad sovietams tęsiant agresiją Vilniaus gatvėse bus daugybė aukų. Galutinį sprendimą priėmė, kai į Kopenhagoje vykusį Europos užsienio reikalų ministrų susitikimą Sovietų Sąjungai pareikalavus nebuvo įleisti Lietuvos užsienio reikalų ministerijos atstovai. Deklaruodama laisvą tautų apsisprendimo principą ir demokratines vertybes Europa pati tuos principus pažeidė.

1991 m. vasario 11 d. Lietuvos Respubliką *de jure* pripažino pirmoji pasaulio valstybė – Islandija. JAV

prezidentas D. Bušas pareiškė, kad JAV pripažins Lietuvą, kai šios šalies vyriausybė pradės savo teritorijoje vykdyti valdžią. JAV prezidentas įspėjo Sovietų Sąjungą: jei Lietuvoje bus panaudota jėga, JAV atitinkamai reaguos. Po aštraus JAV pareiškimo „procesas pajudėjo“: 1991 m. rugsėjo 6 d. Lietuvos nepriklausomybę pripažino Sovietų Sąjunga, po to Austrija, Bulgarija, Italija, Kanada, Lenkija, Malta, San Marinas, Portugalija, Rumunija, Ukraina, Latvija, Estija...

I. B. Hanibalsonas tvirtina iš kai kurių užsienio diplomatų ir buvusių valstybių vadovų girdįs esą JAV siekusi paveikti Islandiją, kad ji pripažintų Lietuvą, nes JAV turėjusi įsipareigojimų kitoms valstybėms. Jeigu JAV tą ir dariusi, tai be I. B. Hanibalsono žinios, nors kaip Islandijos ministras pirmininkas juk turėjo žinoti. Matyt, istorijos perrašinėtojų plunksnos ilgisi jiems įprasto darbo.

Gediminas Zemlickas

Santarvės ordino kavaliarius J. B. Hanibalsonas ir studentė, vertėja Asta Makaravičiūtė

Iškilmių momentas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistės Laura Bočiarovienė, Gintarė Leščinskaitė
Dizaineris Mindaugas Galkus

Patarėjai: Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius,
Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.
Laikraštis internete: <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius
Tiražas 550 egz.